

809 т.
Шер

БІБЛІОТЕКА
ОВОЇ ДРАМАТУРГІЇ

Р. Б. ШЕРІДАН

ШКОЛА
ЛИХОСЛІВ'Я

МІСЦЕЦТВО

БІБЛІОТЕКА
СВІТОВОЇ ДРАМАТУРГІЇ

ШЕРІДАН
(1751~1816)

„ М И С Т Е Ц Т В О ”
К И Ї В

РІЧАРД БРІНСЛІ
ШЕРІДАН

ШКОЛА
ЛИХОСЛІВ'Я
КОМЕДІЯ НА 5 ДІЙ

✽

ПЕРЕКЛАД З АНГЛІЙСЬКОЇ
ПЕРЕДМОВА І ПРИМІТКИ
Є. СТАРИНКЕВИЧ

✽

« М И С Т Е Ц Т В О »
1947

ШЕРІДАН І ЙОГО КОМЕДІЯ

Слава Шерідана як драматурга визначається, головним чином, його блискучою комедією „Школа лихослів'я“, що поставила його в один ряд з такими комедіографами, як Гольдоні, Бомарше, Мольєр. Крім цієї комедії, Шерідан написав ще кілька п'єс (комедію „Суперники“, музичну комедію „Дуенья“, фарси „Критик або репетиція трагедії“ та „Хитрий лейтенант або день святого Патрика“) і переробив для англійської сцени п'єсу Ванбро „Подорож у Скарборо“. „Суперники“ і „Дуенья“ і досі лишаються в репертуарі багатьох театрів, а „Школа лихослів'я“ є безсмертною перлиною мистецтва комедіографії, що не сходить зі сцени театрів світу.

Хтось із сучасників Шерідана дотепно зауважив, що саме його життя—кращий з його драматичних творів. І справді: багате на події, на запаморочливий успіх і катастрофічні невдачі життя цієї винятково-обдарованої людини дало їй змогу виявити себе в усій різноманітності свого таланту

і властивостей—поета, театрального діяча, політичного трибуна і сатирика, блискучого й чарівного члена товариства, рицаря в ставленні до жінки. На жаль, кінець захоплюючої комедії, в якій Шеріданові судилося грати роль героя, далекий від безжурного оптимізму, яким має бути пройнята розв'язка комедії. Як побачимо далі, досить похмурий тон трагедії звучить у фіналі драматичного твору, що зветься—життя Річарда Шерідана.

Батьки Річарда Шерідана належали до літературно-театрального світу. Актор, викладач декламації і елоквенції, автор двотомного англійського словника і „Проекту виховання дворянської молоді“, Томас Шерідан—батько майбутнього драматурга—був закоханий у слово і вірив, що добре навчання ораторського мистецтва може зарадити хибам морального виховання юнацтва. 1755 року він подав англійському королю доповідну записку з цього питання, але, звичайно, вона залишилась без відповіді, і невдалому реформаторові морального виховання довелося продовжувати свою скромну кар'єру викладача або театрального адміністратора в „Друрі Лейні“, не маючи ні стало забезпечення, ні певного становища в світі.

Мати драматурга, Френсіс Шерідан, народжена Чемберлен,—авторка двох романів („Спогади міс Сідней Бідельф“, 1761, і „Історія Нурджахада“, 1767 р.) досить поширених на той час і пере-

кладених на французьку мову, і кількох комедій: „Відкриття“, „Обдурениї“, „Подорож у Бас“. Першу з них з успіхом виставляв театр „Друрі Лейн“, останню частково використав Річард Шерідан у своїй комедії „Суперники“.

Однак було б великою помилкою вважати, що таке літературно-театральне родинне оточення сприяло ранньому формуванню смаків і нахилів юного Річарда Шерідана. Навпаки, в дитинстві Шерідан справляє враження тупуватого до наук хлопчика—так принаймні здається його матері: „Ніколи в житті не бачила таких тупиць“—пише вона про своїх двох синів—Річарда, семи років, і трохи старшого—Чарльза. В школі Річард теж не виявляє блискучих здібностей—лінується, любить хлоп'ячі витівки й розваги, в яких завжди верховодить, здобуваючи любов і авторитет серед товаришів. Чим далі розвивається його юнацька влада, тим більше бачимо в ній рис безпутнього, але чарівного й щиросердного Чарльза Серфеса з „Школи лихослів'я“, в якому автор пізніше в значній мірі відбив своє „я“. Всі сучасники, що лишили свої спогади про Річарда Шерідана, одноставно захоплюються його особистими чарами, дотепністю, веселістю, прекрасними якостями справжнього товариша. Однак в особі Шерідана було щось незрозуміле для його оточення: і вчинки та прояви його душевних порухів, і талант справляли враження несподіваних.

„Було завжди щось таємниче й чудесне в усіх його успіхах, в коханні, в знаннях, в освіті, в літературі й в багатстві. Як і яким чином набував він свої знання, ніхто не знав. Серцем своєї дружини він оволодів так само непомітно, як і несподівано, і навіть його суперники вперше дізнались про його любов тільки тоді, коли він справляв уже перемогу. Витвори його розуму так само дивували всіх; вони писались таємно і коли вже зовсім були готові до вистави, здавалось, що вони несподівано спадали „з хмар його лінощів і безтурботності, сповнені сили і блиску“—так характеризує Шерідана його друг і біограф поет Томас Мур.

Коли почався перший розділ роману життя Річарда Шерідана, або перший акт п'єси, в якій він був героєм, цей юнак, щойно кинувши шкільну лаву, починав писати вірші, походжаючи без діла по алеях і променадах модного курорта Баса, де Шеріданів батько жив ради заробітку. Зав'язка любовної інтриги, яка згодом закінчилась щасливим шлюбом, почалася з того, що юний Шерідан по-рицарському став на захист честі молодої співачки—красуні Елізи Лінлі, яку переслідував з безчесними намірами один поклонник. Рятуючи дівчину від зухвалого капітана, Річард Шерідан сам закохується в неї, збуджує в її серці взаємне почуття і одружується таємно проти волі батьків і своїх, і нареченої. Після багатьох іспитів і пригод молодим вдається, нарешті, побороти опір

батьків, і подружжя оселяється в Лондоні. Перед Річардом Шеріданом встає проблема—забезпечити сім'ю матеріально, тим більше, що артистичні нахили й „широка натура“ штовхають його до щедрих витрат.

І ось раптом, несподівано, як каже Томас Мур у своїх спогадах, „з хмар лінощів і безтурботності“ молодого Шерідана „спадає твір“, що справив величезну сенсацію на сцені лондонського театру „Ковент Гарден“: комедія „Суперники“, виставлена 1775 року; вона принесла драматургові славу й гроші. Незабаром він у співробітництві з батьком своєї дружини—композитором Лінлі—пише комічну оперу „Дуенья“ і фарс „Хитрий лейтенант“.

Успіх на сцені цих творів відкриває перед ним фінансово-комерційні перспективи, зв'язані з театром. Шерідан купує половину акцій „Друрі Лейна“, а через два роки й другу половину і стає таким чином власником і директором найбільшого лондонського театру. В зв'язку з тим, що славетний актор Гаррік покинув сцену „Друрі Лейна“, театр був під загрозою перемоги конкурента—„Ковент Гардена“. Щоб забезпечити успіх своєму театрові, Шерідан пише новий шедевр і на цей раз перевершує самого себе: „Школа лихослів'я“ мала успіх, що „вбив саму можливість постав якоїсь іншої комедії“. Протягом року ця п'єса йде без перерви на сцені „Друрі Лейна“.

Але цей запаморочливий тріумф не був поштовхом до дальшої драматургічної творчості. Написавши ще одну комедію, слабішу за попередні („Критик або репетиція трагедії“), Шерідан 1 80 року зовсім кидає драматургію (якщо не вважати його пізніших переробок з Коцебу) і виходить на арену як політичний діяч і оратор, палкий і послідовний прибічник партії вігів, сильний і непримиренний противник консерваторів (торі).

До політичної діяльності Шерідана притяг його приятель і однодумець, видатний політичний діяч і член партії вігів - Джемс Фокс. 1780 року Шерідан стає членом палати громад. 1782 року— товаришем міністра, пізніше посідає посаду скарбника морського міністерства і члена таємної ради. Разом з приходом чи відходом від влади партії вігів зміцнюється або хитається і становище Шерідана.

Гучний успіх Шерідана на політичній арені був для стороннього ока, можливо, таким же „несподіваним“, як і його драматургічні досягнення, бо мало хто був обізнаний з творчою лабораторією цього блискучого оратора. Але є вказівки, що й у цій галузі, як і в комедіографії, Шерідан керувався принципом: „що пишеться легко, то читається важко“, і вперто, наполегливо працював над словом. Лорд Брухем розповідає, якою напруженою працею добивався Шерідан

того запаморочливого успіху, що в галузі парламентської полеміки поставив його на рівні першокласних ораторів не тільки свого часу, а й взагалі історії англійського парламенту.

Боротьбу проти партії торі Шерідан провадив і в своєму сатиричному журналі „Єзуїт“, і в систематичних виступах проти славнозвісного ворога свободи міністра Пітта і в цілому ряді блискучих промов широкого соціально-політичного звучання, виголошених з парламентської трибуни, і в своїх політичних поезіях. Так, в „Оді“, присвяченій боротьбі США за незалежність (1775 р.), Шерідан гостро виступає проти німецьких князьків, що торгували своїми солдатами, відступаючи їх за мізерну плату урядові Англії для придушення США.

„Озброюються кораблі,—писав він,—купуються армії для вбивства. Прокляття! Хай будуть прокляті німецькі плани торгівлі людською кров'ю, винищення хоробрих і достойних, купівлі-продажу солдатів—по вісімнадцять фунтів стерлінгів за людину!“

В політичній сатири Шерідан—попередник Байрона, так само, як і в своїй благородній політичній діяльності; обидва поети високо тримали прапор волелюбної думки.

Особливо гучної слави набула промова Шерідана на так званому гастінгському процесі.

Губернатор Індії, Уоррен Гастінгс, став перед

англійським парламентом, обвинувачуваний у жорстоких утисках тубільного населення. Обвинувальна промова, виголошена Шеріданом, змусила навіть його ворога Пітта визнати, що „ця промова перевершує всі промови сучасного й минулого і має все, що можуть дати геній і мистецтво, щоб схвилювати людську душу й опанувати її“. Шерідан своєю промовою переконав парламент віддати Уоррена Гастінгса до суду.

Процес мав відбутись у Вестмінстерському палаці. Підсудний прибув у пишному вбранні, в шовках і оксамиті, з бриліантами на ефесі шпаги і з глузливо-зневажливою посмішкою на вустах, бо відчував підтримку цілої соціальної системи.

Промова Шерідана на процесі почалася опівночі і тривала до ранку, а потім з перервами продовжувалась на чотирьох судових засіданнях

„Голос його гримів і потрясав народи“—писав пізніше Байрон. Та хоч яка велика була сила викривання й обвинувачення в промові Шерідана, ще більшою була та сила, на яку спирався кат індійського народу Уоррен Гастінгс; його процес затягся на сім років і врешті губернатор Індії був виправданий у палаті лордів.

Захоплений політичною діяльністю, Шерідан досить неуважно ставився до своїх театральних справ і це разом з його марнотратством (яке особливо посилилось після смерті любимої дру-

жини і другого, не дуже вдалого шлюбу) спричинилось до того, що фінансові справи його розладнались, і тільки недоторканість як члена парламенту увільняла його від неодноразових намагань кредиторів ув'язнити його в боргову тюрму. Особливо катастрофічно погіршало його становище після пожежі 1809 року в театрі „Друрі Лейн“.

З приводу цього поширено чимало анекдотів, що дають уявлення про байдужість Шерідана до матеріальної катастрофи. За одним переказом стривожені друзі знайшли власника театру під час пожежі в таверні, з вікна якої він спостерігав руїницьку дію вогню, попиваючи вино. „Що ж, хіба людина не має права спокійно посидіти за пляшкою біля власного вогнища?“—нібито сказав Шерідан до вражених друзів. За іншим переказом, пожежу театру було помічено з вікон зали засідань парламенту. На пропозицію перервати засідання Шерідан відповів: „Яка б не була велика катастрофа—це приватна справа, яка не має впливати на справи державні“.

Майже одночасно з матеріальною втратою і політична кар'єра зазнала краху. Питання, чому саме Шерідан порвав з вігами, не досить з'ясовано. На думку Байрона, „вігі покинули Шерідана, бо користалися з нього, доки могли мати з нього користь, і викинули, як непотрібного“ (лист до Томаса Мура). Можливо, що смерть Джемса

Фокса, Шеріданового друга, відіграла певну роль у послабленні його зв'язків з партією вігів, якій він служив усе життя, можливо також, що на цей час його не задовольняла вже їх лінія дій.

Характерною для вігів є та зміна політичних позицій, що відбулася з другом і колишнім однодумцем Шерідана—Едмундом Берком, який палко підтримував справедливу справу Америки в її боротьбі за незалежність 1775 року, як і Шерідан, виступав на гастінгському процесі проти деспотизму, але після Буржуазної французької революції 1789 р. рішуче став на бік її ворогів, бо не міг примиритись з „царевбивцями“, і почав навіть підносити і оспівувати „нешасних жертв“ революції—короля і його сім'ю. Шерідан з усією палкістю обставав за революцію, парируючи нападки Берка.

1812 року Шерідан не пройшов у парламент, а значить і втратив право недоторканості. Судові пристави арештовують його. Решту свого життя він провадить або в борговій тюрмі, або живе в злиднях. Коли 1816 року він умирає, англійська громадськість раптом згадує минулу славу найкращого драматурга й парламентського промовця: на похорон приходить цвіт аристократії і артистичного світу. За поширеним анекдотом, похорон цього блискучого поета і політичного діяча теж не позбавлений трагікомічного випадку: за ухвалою суду з'явилися судові пристави, щоб арештувати

мертве тіло за несплату боргу—500 фунтів стерлінгів. Тільки тоді, як лорд Сідмус і Каннінг сплатили цю суму, похорон відбувся своїм порядком.

Отже, незважаючи на те, що успіх, багатство, слава і захоплення сучасників часто бували достойною нагородою цього високообдарованого, благородного й блискучого художника, політичного і громадського діяча, — життя його закінчилось в надзвичайних злиднях і самотності. Безпутне марнотратство, нахил до картярства і гульні, невміння систематично дбати про свій добробут—це тільки одна з причин цього сумного кінця. Друга, значно глибша, в тих складних політичних процесах, які обумовили розрив Шерідана з вігами, його відхід від активної діяльності, в марності якої він міг переконатись не раз, принаймні зі згаданого гастінгського процесу. Англія того часу, Англія Пітта, не давала простору для діяльності такої людини, як Річард Шерідан.

* * *

Шерідан-драматург є завершителем цілої доби англійського просвітництва, останнім і найблискупішим у плеяді англійських комедіографів. Комедія „Школа лихослів'я“ живе і зараз, але школи вона не створила, бо це був не початок літературного процесу, а, навпаки, його прекрасне завершення.

Англійська комедіографія, починаючи з XVI

і початку XVII століть, дала такі завершені твори, як комедії Шекспіра і комедії його школи,—комедії, сповнені життєрадісного, повнокровного реалізму. Епоха, що передує першій англійській революції 1648 р., і дальший період реставрації характеризуються розвитком комедії інтриги, що має на меті розважити аристократичного глядача. Сценічна майстерність і блиск у відтворенні звичаїв, мод і типів лондонського суспільства—такі риси цих комедій. Найтиповішими представниками цього жанру веселої комедії були Конгрів, Уічерлі, Фарквар і інші, що розробили тонке мистецтво легкого побутописання. На зміну цій витонченій, веселій комедії в кінці XVII століття, після приходу до влади буржуазії, приходить сльозлива, нудна, позбавлена дотепності, повчальна „буржуазна драма“, що панує на англійській сцені аж до другої половини XVIII століття, коли Гольдсміт у своїй п'єсі „Добродушна людина“ (1767 р.) розпочав боротьбу проти сентиментальної драми в ім'я веселої комедії звичаїв. Публіка не зразу прийняла новий напрямок, побоюючись рецидиву пустотливого жанру епохи реставрації. Але в 70 роках XVIII століття, коли виступив із своїми комедіями Шерідан, у настроях публіки вже відбувся певний злам, і ці веселі комедії, що оголошували нещадну й рішучу боротьбу нудному моралізуванню в ім'я глибшої соціальної сатири, були, як ми бачили, прийняті з ентузіазмом.

В своїй творчості Шерідан використовує сценічні засоби комедії доби Конгріва, але характер і зміст його п'єс відбиває його особисті життєві спостереження, а також впливи кращих прозових творів його сучасників і попередників—зокрема Смоллета і Філдінга; для своїх „Суперників“ і деяких інших комедій Шерідан використовував і твори своєї матері.

Перетворивши весь цей матеріал у вогнищі свого блискучого таланту, Шерідан повернув англійській комедії дотепність ситуацій, гостроту діалогу, жвавість і вірність відтворення звичаїв, природність і цікавість дії. Навіть наслідуючи кращі традиції англійської комедії, Шерідан завжди лишається далеким від будь-якої легковажності чи цинізму, хоч і не нав'язує глядачеві моральних повчань сентиментальної буржуазної драми.

Перша комедія Шерідана — „Суперники“ — побудована на засобі „непорозуміння“, що часто править за основу комедійної інтриги: суперники в коханні до молодої дівчини Лідії — капітан Абсолют і поручик Беверлей — виявляються однією і тією ж особою: багатий спадкоємець, капітан Абсолют удає з себе бідного поручика, щоб завоювати серце Лідії, яка романтично прихильна до бідності і не може згодитись на благополучний і розважливий шлюб. На цій канві розвивається багата на епізоди й заплутані ситуації

дія комедії, що точиться в добре знайомому для драматурга курорті Бас і відбувається протягом п'яти годин. Ця класична „єдність дій, місця і часу“ ніскільки не заважає драматургові надзвичайно жваво відтворити типи й звичаї. Особливо характерна постать „місис Недоладу“, яка вживає безліч іноземних учених слів, застосовуючи їх не до речі.

Для сучасного читача, особливо в перекладі, цей персонаж значно втрачає. Взагалі типи й проблеми, зачеплені в „Суперниках“, не мають того широкого звучання і тієї невмирущої сили, що відзначають другу найкращу комедію Шерідана — „Школу лихослів'я“.

Можна вказати кілька літературних джерел тих образів, що так своєрідно і неповторно-індивідуально окреслив тут Шерідан.

Насамперед впадає в око певна спільність між лицеміром - священником Джозефом Серфесом і мольєровським Тартюфом; паралель можна поширити і на подружжя Оргона і Ельміри — з одного боку, і сера Тіزل і леді Тіزل — з другого. Можливо, що це „запозичення“ зробив Шерідан несвідомо і навіть не безпосередньо з твору Мольєра, а через переломлення англійської комедіографії, на яку Мольєр, безперечно, вплинув у свій час.

Напрошується також зіставлення Джозефа Серфеса з „Лицеміром“ Конгріва (1694 рік).

Ці паралелі зайвий раз доводять, що тип лицє-міра з вищих шарів суспільства був досить живий і характерний для свого часу і що він потребував для свого викриття гострої, дотепної і вбивчої сатири.

Леді Тізел, дружина багатія, що походить з сільської збіднілої родини, теж знаходить собі попередниць в англійських комедіях. Наприклад, у „Сільській дружині“ Уічерлі ми зустрічаємо місис Пінчуайф, дуже схожу на леді Тізел.

Трикутник Марія, Чарльз і Джозеф Серфес нагадує подібну ситуацію з „Тома Джонсона“ Філдінга (Том, Блайфіл і Софія) або Амалію, Карла і Франца Моора з шіллерівських „Розбійників“.

Однак, при всьому інтересі таких паралелей і зіставлень, що доводять взаємовпливи літературних явищ і назрівання певних тем і образів, не можна все ж вважати, що впливи й запозичення в будь-якій мірі пояснюють своєрідну принадність і незрівняну силу художнього враження твору Шерідана. Хай має рацію критик Лі Гент, що назвав „Школу лихослів'я“ „сумішкою Конґрива й сентиментальних недоладностей“, хай Шерідан є тут продовжувачем Бен Джонсона, Драйдена, Гольдсмита й Філдінга, але від твору його віє живим життям, живою думкою, теплим почуттям, яких не позичиш ні з яких літературних джерел і які народжуються з безпосереднього

спостереження і з палкого благородного серця, що не може терпіти фальшу й лицемірства нікчемної знаті.

Ми вже згадували принагідно, що в Чарльзі Серфесі Шерідан відбив багато своїх власних рис; ми пізнаємо в цьому гульвісі й марнотраті, проти якого повстає все розважливе товариство, молодого Річарда Шерідана, що йому часто ставили за зразок розважну поведінку старшого брата. Як і Річард Шерідан, Чарльз Серфес чарує, проте, своєю веселою ширістю й великодушною щедрістю. Гроші — дуже багато грошей! — потрібні Чарльзові, як і Шерідану, тільки для того, щоб розкидати їх, не шкодуючи. Ніщо так не чуже йому, як гидка скнарість, ганебне рабство перед золотим мішком.

Отаким безжурним і щирим гульвісою ми й полюбили Чарльза, і нам трохи прикро, коли драматург у фіналі змушує цього блудного сина „перевиховуватись“ під впливом ясних очей своєї Марії. Ця данина буржуазній моралі історично зрозуміла: без неї Шерідан ризикував би повернутись до одіозного на той час „аморалізму“ епохи реставрації.

Однак з мемуарів Томаса Мура ми знаємо, що написання фінальної сцени комедії завдало драматургові найбільше турбот, і він, так би мовити, „змайстрував“ цей фінал уже на ходу, під час репетицій, тоді як основні сцени й образи

п'єси довго виношувались і перероблялись дуже старанно й любовно.

З особливою увагою поставився драматург до словесного оформлення комедії. Цей шедевр театрального мистецтва, що так і проситься на сцену, одночасно стоїть на рівні найкращих літературних творів.

Шеріданові закидали, що всім своїм дійовим особам він надав своєї власної блискучої дотепності. Щодо цього „Школа лихослів'я“ має багато спільного з творами пізніших англійських драматургів — Оскара Уайльда і Бернарда Шоу, цих неперевершених майстрів діалогу. Справді, діалог комедії Шерідана скрізь позначений винятковою гострою дотепністю, властивою самому авторові, але кожний персонаж чітко характеризується у найдрібніших особливостях своєї мови. Варто порівняти, наприклад, „моральні повчання“, якими висловлюється Джозеф Серфес, з цілком природними, легкими репліками розмовної мови Чарльза і його веселої компанії, або грубувату, буркотливу мову сера Олівера з вигадливим красномовством сера Бенджамена Бекбайта, щоб переконатись у витонченій майстерності мовної характеристики, виявленої Шеріданом у цій комедії.

Надзвичайно життєві й типові для свого часу образи, створені драматургом, набувають особливої виразності через те, що майстерно побу-

дована і сценічно цікава інтрига дає кожному з персонажів змогу виявити свої найістотніші риси в дії.

Драматург у високій мірі володіє умінням збудувати єдину наскрізну дію на зіткненні суперечливих інтересів дійових осіб п'єси. Справді, в комедії „Школа лихослів'я“ не лишається жодного персонажа, що не був би в якійсь мірі втягнутий у загальну інтригу, бо інтереси кожного з них так чи інакше зачеплені подіями, що розгортаються.

Не кажучи вже про основних дійових осіб, які ведуть інтригу, навіть персонажі другого і третього плану, скажімо — гості, палко зацікавлені в тій чи тій розв'язці, бо це ж „члени академії пліток“, які мають першими рознести цікаві новини по салонах лондонської знаті.

Міцно побудована інтрига, зв'язана з боротьбою протилежних інтересів, жвавий діалог і чудовий ритм дії — все це окремі моменти того цілого, що зветься драматургічною довершеністю твору.

Комедійність „Школи лихослів'я“ будується на глибокій сатиричності в зображенні характерів і звичаїв — зокрема тих дивовижних „законів“, за якими в світському товаристві створюються „репутації“, підносяться і гинуть імена. Ця викривальна сатира вбирається під пером Шерідана у примхливе й граціозне вбрання, прикра-

шене то дотепним порівнянням (з чим тільки не порівнюють зовнішність своїх приятельок чарівні завсідниці „Школи лихослів'я“ леді Сніруел!), то забавним кві-про-кво (сер Олівер у ролях лихваря і бідного родича), то фарсовим епізодом (сцена з ширмами)... Та марно було б намагатись вичерпати список засобів, що їх вживає Річард Шерідан у своїй незрівняній комедії, що їй досі лишається прекрасною школою мистецтва слова і акторської гри.

Є. Старинкевич

ДІЙОВІ ОСОБИ

<i>Сер Пітер Тізіл</i>	<i>Кребтрі</i>
<i>Сер Олівер Серфес</i>	<i>Раулі</i>
<i>Сер Гаррі Бемпер</i>	<i>Мозес</i>
<i>Сер Бенджамен Бекбайт</i>	<i>Тріп</i>
<i>Джозеф Серфес</i>	<i>Леді Тізіл</i>
<i>Чарльз Серфес</i>	<i>Леді Сніруел</i>
<i>Кейрлес</i>	<i>Місис Кендер</i>
<i>Снейк</i>	<i>Марія</i>

Джентльмени, покоївка, слуги.

Місце дії — Лондон.

Імена більшості персонажів комедії Шерідана характеризують їх, відзначаючи основну рису кожного. Так, прізвище *Тізіл* походить від дієслова дражнити, дратувати; *Серфес* означає зовнішність; *Бемпер* — повний по вінця келих; *Бекбайт* — від дієслова лихословити; *Кейрлес* — безжурний; *Снейк* — змія; *Кребтрі* — кислиця; *Сніруел* — насмішниця; *Кендер* — щирість.

ДІЯ I

СЦЕНА I

Будуар леді Сніруел.

Леді Сніруел за туалетом. Снейк п'є шоколад.

Леді Сніруел. Так ви кажете, містер Снейк, замітки здано до друку?

Снейк. Так, міледі. Я сам їх переписав, змінивши почерк, так що ніхто й не догадається, звідки все це йде.

Леді Сніруел. А чи поширили ви чутку про роман леді Брітл з капітаном Бостоном?

Снейк. Я провів це так тонко, що, певне, ви будете задоволені. Коли все піде нормально, то, я гадаю, чутка дійде до вух місис Клеккіт¹ за двадцять чотири години, а тоді, ви вже знаєте, можна вважати, що справу зроблено.

¹ Тут, як і далі, примітки див. наприкінці книжки.

Леді Сніруел. Так, це вірно: в місис Клеккіт непогані здібності і чималий досвід у таких справах.

Снейк. Цілком справедливо, міледі. І до цього часу вона діяла не без успіху. Наскільки я знаю, через неї розладналося шість шлюбів, трьох синів позбавлено спадщини, трапилось чотири викрадання і стільки ж арештів, дев'ятеро подружжів роз'їхались і двоє взяло розлуку. Та що там казати: на сторінках „Столиці і провінції“ вона не раз друкувала розмови tête à tête між людьми, які насправді не бачили ніколи одне одного у вічі.

Леді Сніруел. Так, звичайно, вона талановита, але орудує грубовато.

Снейк. Цілком справедливо. Задум у неї здебільша непоганій, мова вільна і уява смілива. Але фарби вона накладає надто вже густо й часто перебільшує. Їй бракує тієї м'якості нюансів, тієї лагідної глумливості, якою позначено ваше лихослів'я.

Леді Сніруел. Ви перебільшуєте, Снейк.

Снейк. Ні в якому разі. Всім відомо, що леді Сніруел словом і поглядом досягає більшого, ніж інші найдокладніше

розробленою спліткою, навіть коли їм удається підкріпити її крихтою правди.

Леді Сніруел. Так, любий Снейк, без удаваної скромності скажу, що задоволена з своїх успіхів. За юних років і мене поранив отруйний язик поговору, і з того часу я не знаю вищої насолоди, як доводити репутацію інших до рівня моєї власної.

Снейк. Цілком природно й зрозуміло. Але знаєте, леді Сніруел, щодо вашого останнього доручення, то тут, мушу признатись, ваші наміри мені не ясні.

Леді Сніруел. А, ви маєте на оці мого сусіду, сера Пітера Тісл і його родину.

Снейк. Саме так. Там є двоє юнаків, для яких сер Пітер від часу смерті їх батька був за опікуна. Старший—чудової вдачі і користується найкращою славою. Молодший—найрозбещеніший юнак, найбільший марнотратник у цілому королівстві. У нього нема ні друзів, ні доброго імені. Перший—ваш визнаний поклонник, що користується, очевидно, і вашою прихильністю. Другий закоханий у Марію, вихованку сера Пітера, і безперечно вона його кохає. За таких обставин мені зовсім незрозуміло, чо-

му б вам, удові з добрим ім'ям і добрими достатками, не взяти шлюб з людиною, що має таку репутацію і таке майбутнє, одне слово—з містером Серфесом. І ще більш незрозуміло, чому ви так наполегливо прагнете розбити взаємну прихильність його брата Чарльза й Марії.

Леді Сніруел. Ну, щоб зразу ж розкрити цю таємницю, я повинна сказати вам, що в моїх відношеннях з містером Серфесом кохання не грає ніякої ролі.

Снейк. Та невже?

Леді Сніруел. Насправді він закоханий у Марію чи в її придане. Але, знайшовши в своєму братові щасливого суперника, він змушений був замаскувати свої наміри і звернутися до мене по допомогу.

Снейк. І все ж для мене лишається загадкою, чому ви зацікавлені в його успіху.

Леді Сніруел. Боже милосердний, який же ви недогадливий! Невже ви не можете догадатись про почуття, яке я соромлюсь відкрити навіть вам! Чи не накажете мені признатись, що тільки ради Чарльза, — ради цього гульвіси, цього марнотратника, що загубив і ма-

єтки і репутацію,—я так турбуюсь і так лютую, і що я всім готова пожертвувати, аби тільки завоювати його!

Снейк. Ось тепер дійсно я розумію вашу тактику. Але що ж вас так з'єднало з містером Серфесом?

Леді Сніруел. Наша обопільна вигода. Я давно розгадала його. Я знаю, що він спритний, егоїст і хитрун, одне слово—лукавий негідник, тоді як сер Пітер і всі знайомі Джозефа Серфеса вважають цього юнака за чудо обачності, здорового розуму й доброти.

Снейк. Так, сер Пітер запевняє, що нема йому рівного в цілій Англії. Особливо він похваляє його як людину моральних правил.

Леді Сніруел. Ось цими моральними правилами та своїм святенництвом містер Серфес прихилив на свій бік сера Пітера, і той згоден віддати за нього Марію, тоді як у бідного Чарльза немає жодного друга в домі. Але, боюсь, у нього є могутній спільник у серці Марії: ось проти нього ми й повинні спрямувати нашу атаку.

Увіходить слуга.

Слуга. Містер Серфес.

Леді Сніруел. Просіть. (*Слуга виходить*). Він завжди з'являється приблизно в цей час. Не дивно, що його вважають за мого коханця.

Увіходить Джозеф Серфес.

Джозеф Серфес. Люба леді Сніруел, як ся маєте? Містер Снейк, радий вас бачити.

Леді Сніруел. Снейк щойно жартував з приводу нашої обопільної прихильності. Я пояснила йому наші справжні заміри. Ви знаєте, як він багато для нас зробив. Повірте мені, він заслужив довіри.

Джозеф Серфес. Я навіть не припускаю сумніву в людині, обдарованій такою проникливістю і такою чутливістю, як містер Снейк.

Леді Сніруел. Ну, ну, без компліментів. Скажіть краще, коли ви бачили вашу кохану Марію, чи ні—вашого брата, бо це мене найбільш цікавить?

Джозеф Серфес. Ні того, ні другої не бачив після моєї останньої розмови з вами. А втім можу сказати вам, що вони більш не зустрічаються. Деякі з ваших оповідань добре вплинули на Марію.

Леді Сніруел. Ну, любий мій Снейк, це вже ваша заслуга. А як ваш брат? Справи його все гіршають?

Джозеф Серфес. Гіршають з кожною годиною. Я чув, що вчора знов накладено арешт на його майно. Одне слово—його марнотратство й легковажність нечувані.

Леді Сніруел. Бідний Чарльз!

Джозеф Серфес. Так, незважаючи на всі його вади, його не можна не пожаліти. Бідний Чарльз! Якби я міг допомогти йому! Людина, що залишає свого брата в нещасті, навіть коли той заслуговує цього своїми хибами,—така людина...

Леді Сніруел. О боже милий! Ви, здається, збираєтесь розпочати проповідь? Не забувайте, що ви серед друзів.

Джозеф Серфес. Ви маєте рацію. Я залишу цю сентенцію для сера Пітера. Так чи так, але було б справжнім благодіянням врятувати Марію від гульвіси, якого може виправити тільки особа з вашими гідностями й вашим розумом.

Снейк. Здається, леді Сніруел, до вас хтось прийшов. Піду перепишу листа, про який я вам казав. Містер Серфес, готовий до ваших послуг...

Джозеф Серфес. Сер, моє найглибше поважання... *(Снейк виходить)*. Леді Сніруел, дуже шкода, що ви довірилися цій особі.

Леді Сніруел. Чому саме?

Джозеф Серфес. Я кілька разів заставав його в розмові зі старим Раулі, що колись був дворецьким у мого батька і, як вам відомо, ніколи не належав до числа моїх друзів.

Леді Сніруел. І ви думаєте—він може зрадити нас?

Джозеф Серфес. Це дуже можливо. Вірте мені, леді Сніруел, в цієї людині не вистачить совісті бути вірним навіть власній своїй підлоті. А, Марія!

Увіходить Марія.

Леді Сніруел. Марія, люба моя, що з вами? Що трапилось?

Марія. Ах, цей противний мій поклонник, сер Бенджамен Бекбайт щойно прийшов до мого опікуна із своїм гидким дядечком, Кребтрі. Я непомітно втекла й прибігла сюди, щоб не зустрічатись з ними.

Леді Сніруел. І це все?

Джозеф Серфес. Якби мій брат

з'явився... разом з нами, ви, мабуть, не злякались би так.

Леді Сніруел. Це вже ви надто причепливі. Просто Марія почула, що ви тут. Ось у чому справжня причина. Але, моя люба, що саме заподіяв вам сер Бенджамен? Чому ви так уникаєте його товариства?

Марія. Мені він нічого не зробив, але не можу терпіти його розмови—це суцільний пасквіль на всіх його знайомих.

Джозеф Серфес. Так, і найгірше те, що нема ніякої користі не бути з ним знайомим. Він так само може наплести про стороннього, як і про найкращого друга, та й дядечко його не кращий.

Леді Сніруел. Не можна все ж таки не погодитись, що сер Бенджамен—людина дотепна і до того ж поет.

Марія. Щодо мене, то дотеп багато втрачає в моїх очах, коли він сполучається із злістю. Ви згодні, містер Серфес?

Джозеф Серфес. Ну, звичайно. Всміхатися жартам, які пронизують чиєсь серце, це значить бути співучасником злочину.

Леді Сніруел. Е, облиште! Хіба

можлива дотепність без краплі отрути? Злість—це та колючка, якою дотепне слово влучає в ціль. Яка ваша думка, містер Серфес?

Джозеф Серфес. Цілком правильно: розмова, з якої вилучено глум, буде неодмінно нудна й безсмачна.

Марія. Ні, я не буду сперечатись, наскільки припустиме 'лихослів'я. Але в мужчині воно завжди ганебне. В нас є суєславність, заздрощі, суперництво і тисячі причин ославляти одна одну. Але чоловік, що клепле на іншого, повинен мати жіноче боягузтво.

Увіходить слуга.

Слуга. Місис Кендер чекає в кареті. Якщо ви, міледі, вільні, вона зайде.

Леді Сніруел. Просіть.

Слуга виходить.

Ось, Маріє, особа, що має вам сподобатись: місис Кендер хоч трохи й балаклива, але всі згодні, що це найдобріша, прекрасна жінка.

Марія. Так, і її удавана добродушність і доброзичливість заподіює більше шкоди, ніж одверта злоба старого Кребтрі.

Джозеф Серфес. Слово честі, леді Сніруел, це вірно: коли я чую, що громадська думка повстає проти репутації когось з моїх друзів, я найбільше боюсь, щоб місис Кендер не виступила на їх захист.

Леді Сніруел. Тсс—ось вона!

Увіходить місис Кендер.

Місис Кендер. Дорога моя леді Сніруел, як ся маєте? Ми не бачились цілу вічність! Містер Серфес, що новенького? А втім, мені однаково: адже, гадаю, крім лихослів'я нічого не почувеш.

Джозеф Серфес. Справді, пані.

Місис Кендер. Ну як, люба дитино, між вами й Чарльзом все кінчено? Мабуть, його марнотратство... У місті тільки й розмов, що про це...

Марія. Дуже шкода, що людям більше нема чого робити.

Місис Кендер. Вірно, вірно, дитино. Та хіба затулиш рота людям? Признатись, мені було дуже прикро це чути, та ще й дізнатись з того ж таки джерела, що ваш опікун сер Пітер і леді Тізіл живуть не так дружно, як цього можна було б бажати.

Марія. Яке зухвальство—втручатись отак у чужі справи!

Місис Кендер. Вірно, вірно, дівчинко, та що ж вдієш! Людям хочеться базікати, нічого не поробиш. Та ось—учора мені переказувано, що міс Гедebaут² утекла з сером Філігрі Флертом³. Та, боже ж мій, хіба варто зважати на плітки! Хоч, будьте певні, я чула це від дуже авторитетної особи.

Марія. Все це обурливі плітки.

Місис Кендер. Так, дитиночко, просто сором, сором! Але товариство так любить гудити—нікого не пощадить. Ну, хто міг запідозрити в непристойному вчинку вашу подругу, міс Прим?⁴ Але люди такі злі: запевняють, ніби минулого тижня її дядечко піймав її саме в ту мить, коли вона сідала в йоркський диліжанс із своїм учителем танців.

Марія. Ручуся, що ця плітка не має ніяких підстав.

Місис Кендер. Ну, звичайно, ніяких підстав. У цьому мабуть не більше правди, ніж в історії про міс Фестіно й полковника Кассіно, про яку говорили минулого місяця. А втім, цей випадок так і лишився нез'ясований.

Джозеф Серфес. Розгнузданість,

з якою деякі наклепники вигадують плітки, справді жахлива.

Марія. Це так, але, по-моєму, і ті, що поширюють ці плітки, однаково винуваті.

Місис Кендер. Ну, ясно: переказувачі не кращі від вигадників—це стара й дуже вірна істина, та що ж поробиш, скажіть, будь ласка. Хіба заборониш людям базікати? Сьогодні місис Клеккіт запевняла мене, що містер і місис Хоніmun⁵ зробились нарешті чоловіком і жінкою лише з назви, як і всі інші їх знайомі. Вона також натякнула мені, що одна вдова—вона мешкає на суміжній вулиці—несподівано видужала від своєї „водянки“ й дивним способом набула колишньої стрункості. А міс Таттл⁶ каже—вона бачила це на власні очі!—Лорд Буффало застав свою дружину в домі досить негарної репутації. А сер Гаррі Букей і Том Соунтер бились на дуелі з того ж приводу. Та, боже мій, невже ви думаєте, що я буду поширювати ці чутки? Ні, ні! Я ж кажу—переказувачі пліток не кращі від вигадників.

Джозеф Серфес. Ах, місис Кендер, якби всі мали вашу стриманість і ваше добре серце!

Місис Кендер. Одверто скажу, містер Серфес, я не можу терпіти, коли людей гудять за очі. Навіть коли виявляються негарні обставини, що начебто говорять проти когось із моїх знайомих, я все ж волюю думати про них найкраще. До речі, це ж, сподіваюсь, не вірно, нібито ваш брат остаточно розорився?

Джозеф Серфес. Боюсь, що справи його й справді дуже погані.

Місис Кендер. Ах, я чула про це... але ви повинні переказати йому, щоб він не занепадав духом, майже всі в такому становищі: лорд Спіндл, сер Томас Сплінт, капітан Квінз і містер Неккіт,— всі, я чула, прогорять на цьому тижні. Отже, коли Чарльз втратить все, то він може пересвідчитись, що добра половина його знайомих теж розорена, а це, бачте, все ж—розрада.

Джозеф Серфес. Безперечно, пані, і дуже велика.

Увіходить слуга.

Слуга. Містер Кребтрі і сер Бенджамен Бекбайт. *(Виходить)*.

Леді Сніруел. Як бачите, Маріє, ваш поклонник переслідує вас; тепер нікуди сховатись,

Увіходять Кребтрі і сер Бенджамен
Бекбайт.

Кребтрі. Леді Сніруел, цілую ваші ручки. Місис Кендер, здається, ви знайомі з моїм племінником? Сер Бенджамен Бекбайт. Йй-богу, він дуже розумний і до того ж чудовий поет. Правда, леді Сніруел?

Сер Бенджамен. Ах, що ви, дядечку!

Кребтрі. Ні, йй-богу, це вірно. Коли йдеться про ребус чи шараду, він посперечається з найкращим віршником королівства. Ви, міледі, чули його епіграму з приводу пера на капелюшку леді Фрізл⁷, що загорілося? Бенджамен, повтори її! Або скажи шараду, яку ти склав експромтом на вечірці в місис Драузі. Як воно пак? Перше—назва риби, друге—великий мореплавець...

Сер Бенджамен. Дядю, прошу, не треба...

Кребтрі. Слово честі, пані, ви просто були б вражені, якби почули, який він майстер на такі штуки.

Леді Сніруел. Дивуюся, сер Бенджамен, що ви нічого не друкуєте.

Сер Бенджамен. Сказати правду, друкувати свої твори надто вульгарно.

Мої дрібнички—здебільшого памфлети й сатира на окремих осіб, і, на мою думку, вони краще поширюються нишком, між друзями цих осіб. А втім, в мене є кілька любовних елегій, які я маю віддати на суд публіки, якщо вони будуть схвалені усмішкою цієї леді (*вказує на Марію*).

Кребтрі. Присягаюсь, міледі, він увінчить ваше ім'я. Ви будете відомі нащадкам, як Петраркова Лаура чи Уоллєрова Секєрісса⁸.

Сер Бенджамен (*Марії*). Так, я гадаю, вони сподобаються вам, коли ви їх побачите на чудовій сторінці in quarto, де милий струмочок тексту буде витися серед ніжних берегів. Присягаюся, це буде щось довершене й бездоганне!

Кребтрі. А знаєте, панове, все це правда,—ви чули новину?

Місис Кєндєр. Як, сер, ви маєте на увазі історію...

Кребтрі. Ні, ні, пані, не те! Міс Найслі⁹ бере шлюб з власним лакеєм.

Місис Кєндєр. Не може бути!

Кребтрі. Спитайте сєра Бенджамена.

Сєн Бенджамен. Це вірно—справа вирішена. Вже замовлено весільні убори.

Кребтрі. Так, і, кажуть, були причини поспішати з цим весіллям.

Леді Сніруел. Справді, я вже щось чула про це.

Місис Кендер. Цього не може бути, і я дивуюсь, як можна вірити пліткам про таку обачну панночку, як міс Найслі.

Сер Бенджамен. Та боже ж мій, пані, саме тому всі й повірили. Бачивши, яка вона обережна й стримана, всі були переконані, що для цього були якісь глибокі причини.

Місис Кендер. Так, так: для доброчесної жінки такого гарту скандальна плітка така ж згубна, як гарячка для людини міцної будови, тоді як кволі, хворобливі репутації, що завжди нездужають, часто переживають сотні найміцніших.

Сер Бенджамен. Вірно, міледі. Є люди з хворобливою репутацією, так само, як з кволим здоров'ям: знаючи свої вразливі місця, вони уникають найменшого подуву вітерця й надолужують брак життєвої сили дбайливістю і обережністю.

Місис Кендер. Добре, але можливо—це помилка. Ви знаєте, сер Бенджамен, як інколи найганебніші чутки походять з чистої дрібнички.

Кребтрі. Слово честі! Так і буває, пані. Ви чули, як минулого літа в Тенбреджі міс Пайпер¹⁰ втратила нареченого й добре ім'я? Ви пам'ятаєте, сер Бенджамен?

Сер Бенджамен. О, звичайно, дуже забавна історія!

Леді Сніруел. Як же це було? Розкажіть...

Кребтрі. Так ось. Одного вечора в місис Понто точилась розмова про розведення в Англії овець новошотландської породи. Одна з присутніх молодих леді й каже: „Я знаю такий випадок: міс Летіція Пайпер, моя сестра у перших, купила новошотландську вівцю, від якої народилися двійнята“. „Як,—скарикує вдова Дендізі (ви ж знаєте, що вона глуха, як пень),—як,—каже,—міс Пайпер народила двійнят?“ Це непорозуміння, як ви можете собі уявити, викликало вибух реготу. Однак на ранок чутка про це поширилась на все місто і через три дні всі повірили, що міс Летіція Пайпер народила гарнесеньких дівчинку й хлопчика, а через тиждень уже називали ім'я батька і навіть указували ферму, на яку немовлятка віддані під догляд годівниці.

Леді Сніруел. Дивно, справді!

Кребтрі. Це факт, запевняю вас. Ах, боже мій, містер Серфес, пробачте, чи правда, що ваш дядько, сер Олівер повертається на батьківщину?

Джозеф Серфес. Я про це не чув, сер.

Кребтрі. Довгенько пробув він в Ост-Індії! Ви ледве пригадуєте його, чи не так? Сумно буде йому почути, повернувшись, до чого дійшов ваш брат.

Джозеф Серфес. Чарльз вчинив нерозважливо, сер, це, звичайно, так. Але, я сподіваюсь, не знайдеться таких ретельних людей, які пошкодили б йому наперед у думці сера Олівера. Чарльз іще може виправитись.

Сер Бенджамен. Безперечно, може. Щодо мене, то я ніколи не вважав його за безпринципну людину. Звичайно, він розгубив усіх своїх друзів, але, я чув, він користується виключною симпатією лихварів-євреїв.

Кребтрі. Йй-богу, вірно, племіннику. Якби євреї мали своє самоуправління, Чарльз, певне, був би в них за олдермена; він там найпопулярніша людина. Я чув, що за рік він сплачує не менш процентів, ніж ірландське страхове това-

риство. А коли він хворіє, про його одужання моляться по всіх синагогах.

Сер Бенджамен. І все ж ніхто не живе з більшою розкішшю. Мені переказувано, що коли він частує друзів, то до столу сідає разом з ним ціла дюжина поручителів, десятків два кредиторів чекають у передпокої, а за стільцем кожного гостя стоїть судовий пристав.

Джозеф Серфес. Вас, панове, може, все це звеселяє, але ви зовсім не зважаєте на мої братерські почуття.

Марія (*набік*). Це лихослів'я нестерпне. (*Вголос*). Леді Сніруел, я мушу попрощатися з вами, я нездужаю. (*Виходить*).

Місис Кендер. Господи! Як вона пополотніла!

Леді Сніруел. Будь ласка, місис Кендер, проведіть її: ваша допомога, можливо, буде потрібна.

Місис Кендер. О, з охотою! Бідна дівчина! Хто знає, в якому вона стані! (*Виходить*).

Леді Сніруел. Просто вона не може стерпіти нападок на Чарльза, хоч вони зараз і в незлагоді.

Сер Бенджамен. Прихильність молоді леді очевидна.

Кребтрі. Але, Бенджамен, це не зна-

чить, що ти маєш відступити. Іди за нею, розваж її, почитай їй свої вірші. Ходім, я тобі допоможу.

Сер Бенджамен. Містер Серфес, я не мав наміру вас засмужити, але будьте певні, що брат ваш—людина пропаша.

Кребтрі. Так, боже милий, зовсім пропаша. Гінеї не може позичити.

Сер Бенджамен. Скажіть, він уже розпродав усе, що тільки можна?

Кребтрі. Мені казав один чоловік, що був у нього. Нічого не лишилось, крім кількох порожніх пляшок, непомічених приставом, і фамільних портретів, та й те, здається, тільки тому, що вони вправлені в стінні панелі.

Сер Бенджамен. На жаль, я чув про нього ще деякі погані історії.

Кребтрі. О, так, він багато чого поганого наробив.

Сер Бенджамен (*виходячи*). А втім, оскільки він ваш брат...

Кребтрі. Ми вам усе розкажемо іншим разом.

Кребтрі і сер Бенджамен виходять.

Леді Сніруел. Ха, ха! До чого їм важко покинути такий сюжет, не розправившись з людиною до кінця.

Джозеф Серфес. Я гадаю, міледі, ви не менш обурені цим лихослів'ям, ніж Марія.

Леді Сніруел. Здається, почуття її глибше, ніж ми гадаємо. А втім ввечері тут буде вся сім'я, ви можете пообідати в мене, а потім ми матимемо нагоду для дальших спостережень. Поки що я піду, розроблю план однієї інтриги, а ви готуйте свої моральні правила. (*Виходять*).

СЦЕНА II

Кімната в будинку сера Пітера Тізл.

Увіходить сер Пітер Тізл.

Сер Пітер. Коли старий холостяк бере шлюб з молодою жінкою, чого йому чекати? Ось уже півроку, як леді Тізл зробила мене найщасливішою людиною, а насправді я наймізерніший пес. Ідучи до церкви, ми вже трохи посперечались, і перш ніж замовкли дзвони—вже здорово посварились. Під час медового місяця я кілька разів ледве не вмер від розлиття жовчу і втратив усяку охоту до життя, перш ніж мої знайомі встигли мене поздоровити з шлюбом. А проте, здається, я робив вибір з обачністю—взяв дівчину, виховану на селі, яка не

знала більшої розкоші, як шовкова сукня, і кращої розваги, ніж щорічний бал з приводу перегонів. А тепер вона так призвичаїлась до всяких витівок столичної моди, наче ціле життя не бачила ані кущика, ані травинки далі Гросвенор-сквера. Знайомі глузують з мене, в газетах пишуть на мене пасквілі. Вона розтринькує мої гроші і перечить кожному моему бажанню. Та найгірше те, що, мабуть, я все ж її люблю, інакше хіба я все це стерпів би? Але ніколи в житті я не дозволю собі признатись у цьому.

Увіходить Раулі.

Раулі. О, сер Пітер! Мое поважання! Як ся маєте, сер?

Сер Пітер. Дуже погано, містер Раулі. Самі неприємності й турботи.

Раулі. Що ж могло трапитись від учора?

Сер Пітер. Хіба можна питати про це одруженого чоловіка!

Раулі. Ні, не може ж бути, щоб ваша дружина була причиною вашого смутку.

Сер Пітер. Як? Вам хтось сказав, що вона вмерла?

Раулі. Ось бачите, сер Пітер, ви любите її, хоч і не в усьому доходите згоди з нею.

Сер Пітер. Завинила в усьому вона сама, містер Раулі. З мене найлагідніша людина в цілому світі, я ненавиджу сварливих. Я їй повторюю це сто раз на день.

Раулі. Невже?

Сер Пітер. Так, так! І дивно те, що в усіх наших суперечках винна завжди вона. А леді Сніруел і вся компанія, з якою моя дружина в неї зустрічається, тільки заохочують її погані нахили. На довершення моїх нещасть моя вихованка Марія, що повинна була б коритись мені як батькові, теж задумала поставати проти мене і рішуче відмовляється взяти шлюб з чоловіком, якого я давно обрав для неї. Здається, вона хоче одружитись з його розбещеним братом.

Раулі. Ви знаєте, сер Пітер, що я завжди брав на себе сміливість не поділяти ваших поглядів на цих двох юнаків. Боюсь, щоб ви не розчарувались у старшому. За Чарльза я ручуся головою, що він ще виправить усі свої помилки. Їх достойний батько, мій колишній вельмишановний господар, був таким самим гульвісою за молодих років.

Однак після його смерті не лишилось ні одного благородного серця, яке б його не оплакувало.

Сер Пітер. Ви помиляєтесь, містер Раулі. Ви знаєте, що після смерті їх батька я був їх опікуном до того часу, поки щедрість їхнього дядька сера Олівера не дала їм ранньої незалежності. Певна річ, ніхто не мав кращої нагоди оцінити їх серце, ніж я, а я ніколи в житті не помилявся. Джозеф—це справді зразок для юнаків нашого часу. Це людина благородних правил, він застосовує їх у житті. Тоді як другий, вірте моєму слову, якщо й успадкував хоч зернину добра, то вже давно розтратив її разом з іншою спадщиною. Ах, старий друг мій сер Олівер буде глибоко вражений, коли зрозуміє, як зловжили його щедрістю.

Раулі. Мені дуже шкода, що ви такі суворі до цього юнака, бо саме тепер у його домі має настати вирішальний момент. Я до вас з новинами, які мають здивувати вас.

Сер Пітер. Що ж таке? Кажіть!..

Раулі. Приїхав сер Олівер... В цю мить він уже в Лондоні.

Сер Пітер. Що ви кажете? Невже?

Я думав, що в цьому місяці ви не чекали на його приїзд.

Раулі. Я й не чекав, але він зробив морський переїзд навдивовижу скоро.

Сер Пітер. Йй-богу, я буду дуже радий побачити старого друга. Ми ж не бачились аж шістнадцять років. Чимало днів провели ми вкупі. І що ж, він все ще вимагає, щоб ми не сповіщали племінників про його прибуття?

Раулі. Так, він суворо заборонив повідомляти їх. Він хоче спочатку випробувати їхні характери.

Сер Пітер. О, для того, щоб оцінити їх якості, не треба ніяких хитрощів. А втім, хай собі робить, як знає. А чи відомо йому, що я одружився?

Раулі. Так,—і він незабаром прийде поздоровити вас.

Сер Пітер. Ну, це однаково, що пити за здоров'я людини, хворої на сухоти... Ех, і посміється ж з мене Олівер! Ми, бувало, обое кепкували із шлюбу, і він лишився вірним собі. Однак він скоро може з'явитись. Піду розпорядитись щодо його прийому. Тільки прошу вас, містер Раулі, будь ласка, ні слова про те, що ми з леді Тізел часом сваримось.

Раулі. Будьте спокійні.

Сер Пітер. Я не зможу стерпіти жартів старого Нолля. Хай він собі думає—прости господи,—що ми найщасливіша парочка.

Раулі. Розумію. Але в такому разі, поки він буде тут, ви з дружиною повинні утримуватись від усяких чвар.

Сер Пітер. Повинні, їй-богу, так! Але це ж неможливо. Ах, містер Раулі, коли старий холостяк бере молоду жону, він заслуговує... Та що там казати—злочин сам у собі несе кару. *(Виходять)*.

ДІЯ II

СЦЕНА I

Кімната в домі сера Пітера Тізл.

Увіходять сер Пітер і леді Тізл.

Сер Пітер. Леді Тізл, леді Тізл, я цього не потерплю!

Леді Тізл. Сер Пітер, сер Пітер, терпїть чи не терпїть, це ваша справа, але я маю чинити, як мені заманеться, і так і буду, розумїєте? Хоч я й виховувалась на селі, але прекрасно знаю, що світські жінки в Лондоні нікому не зобов'язані звітуватись з своїх вчинків, відколи вони одружені.

Сер Пітер. Прекрасно, пані, прекрасно. Значить, чоловік не має ніякого впливу, ніякої влади?

Леді Тізл. Влади? Звичайно, ні. Якщо вам хотїлось влади надо мною, вам треба було взяти мене за дочку, а не за жону, ви для цього досить старі.

Сер Пітер. Старий! Ось воно в чім суть! Добре, добре, леді Тізіл, та хоч ви можете отруїти мені життя своїм характером, я не потерплю, щоб ви розоряли мене своїм марнотратством.

Леді Тізіл. Марнотратством! Я певна, що витрачаю не більше, ніж годиться світській жінці.

Сер Пітер. Ні, ні, пані, ви не будете більш розкидатись грішми на такі шалені розкоші. До біса! Взимку вбирати свій будуар квітами! Витрачати стільки, що на ці гроші можна було б перетворити Пантеон на оранжерею або влаштувати пікнік на різдво!

Леді Тізіл. Сер Пітер, хіба то моя вина, що зимою квіти дорогі? Нарікайте на клімат, а не на мене. Я, звичайно, хотіла б, щоб весна тривала цілий рік, і рози розквітали в нас під ногами.

Сер Пітер. Ех, пані, якби ви були народились для такого життя, ваша мова не дивувала б мене. Але ви забуваєте, яке було ваше становище, коли я одружився з вами.

Леді Тізіл. Ні, ні, я не забуваю, моє становище було дуже не вигідне, інакше я ніколи не віддалася б за вас.

Сер Пітер. Так, так, пані, тоді ваш

стан був далеко скромніший—просто собі дочка бідного дідича! Пригадайте -но, леді Тізі: я вперше побачив вас, коли ви сиділи за п'яльцями у простенькій полотняній сукні, зі зв'язкою ключів біля пояса, з гладенько зачісаним волоссям, а ваша кімната була прикрашена квітами з гарусу власної роботи.

Леді Тізі. Так, в'ірно! Я це прекрасно пам'ятаю. Яке чудне було тоді моє життя! Доводилось доглядати молочну ферму, пташиний двір, робити виписки з книги рецептів і вичісувати собачку тітки Дебори.

Сер Пітер. Да, да, пані, саме так воно й було.

Леді Тізі. А мої вечірні розваги! Малювати узоридля рукавчиків, яких ні з чого було плести, грати в козири з парафіальним пастором, читати вголос книгу казань тітці чи бренькати на розбитих клавикордах, щоб приспати батька після полювання на лисиць.

Сер Пітер. Я дуже радий, що ви маєте таку чудову пам'ять. Так, пані, ось яких розваг я позбавив вас. А тепер вам треба карету *vis-à-vis* і трьох напудрених лакеїв попереду, а влітку ще пару якихось білих кошенят замість ко-

ней, щоб їздити в Кенсінгтон-Гарден. Здається, ви вже забули, з якою насолодою трусились верхи на запряжній шкапі позад дворецького.

Леді Тізіл. Ні, цього вже, присягаюсь, ніколи не було, ні дворецького, ні шкапи!

Сер Пітер. Отаке було, пані, ваше становище. А що я зробив для вас? Я зробив вас жінкою світською, багатою, знатною,—одне слово—зробив вас своєю дружиною.

Леді Тізіл. Чудово! Тепер, щоб довершити своє благодіяння, вам лишається тільки...

Сер Пітер. Зробити вас вдовою, я гадаю?

Леді Тізіл. Гм... гм...

Сер Пітер. Красно дякую, пані, але не тіштесть такою надією. Хоч ваша поведінка може отруїти мені життя, але вона не розіб'є мого серця, це я можу вам обіцяти. В усякому разі, дуже вдячний вам за натяк.

Леді Тізіл. Що ж, коли ви мені робите такі неприємності, обмежуєте будь-які витрати на всяку елегантну дрібничку!

Сер Пітер. Ат, чорт! А чи мали ви

гроші на такі елегантні дрібнички, коли йшли за мене?

Леді Тізіл. Боже милосердний, невже ви, сер Пітер, бажали б, щоб я відстала від моди!

Сер Пітер. Від моди, чи ви бачили таке! Та хіба ви думали про моду, будши дівчинкою?

Леді Тізіл. Я гадала, вам приємно, щоб вашу дружину вважали за жінку з добрим смаком.

Сер Пітер. Чи ти ба!—зі смаком! Годі, пані! Ніякого в вас не було смаку, коли ви йшли за мене.

Леді Тізіл. Ось коли ви маєте рацію, сер Пітер. Так, я згодна: раз я одружилася з вами,—я не маю ніякого права говорити про смак. Ну, а тепер, сер Пітер, якщо наша денна порція сварки закінчена я, мабуть, можу йти до леді Сніруел, де мене чекають.

Сер Пітер. Так, ще ця приємна обставина—чарівне коло знайомств, яке ви собі придбали!

Леді Тізіл. Сер Пітер, це люди багаті й знатні, вони дуже дорожать своєю репутацією.

Сер Пітер. Певна річ—дорожать, мабуть тому й не терплять, щоб у будь-

кого, крім них, було чесне ім'я: на таких вони мстяться. От кодрло! Бідолаха, що потрапив на шибеницю, мабуть не зробив за все своє життя стільки лиха, скільки оті розношники побрехеньок, фальшивомонетники наклепу, згубники доброї слави.

Леді Тізіл. Як? Ви б хотіли обмежити свободу слова?

Сер Пітер. Ох, вони й вас зіпсували, ви така ж, як усі в цьому товаристві!

Леді Тізіл. Сподіваюсь, що я виконую там свій обов'язок з достатнім тактом!

Сер Пітер. Та вже ж з тактом!

Леді Тізіл. Адже я не бажаю ніякого зла людям, з яких глузую: якщо я кажу щось зле, то тільки з веселощів, і я певна, що вони так само поведуться зі мною. Однак, сер Пітер, пам'ятаєте, ви теж обіцяли бути в леді Сніруел.

Сер Пітер. Добре, добре, я зайду, щоб захистити своє добре ім'я.

Леді Тізіл. В такому разі—поспішіть, інакше буде пізно. До побачення. (*Виходить*).

Сер Пітер. Ну, ось! Багато я виграв своїми докорами! Однак, з яким чарівним виглядом суперечить вона кож-

ному моєму слову, яка мила вона в своїй зневазі до мого авторитету! Що ж, хай я не можу змусити її покохати мене—зате сваритися з нею—це теж щастя. Здається, вона ніколи не буває така чарівна, як у ті хвилини, коли намагається всіляко мучити мене. (*Виходить*).

СЦЕНА II

Кімната в домі леді Сніруел.

Леді Сніруел, місис Кендер, Кребтрі,
сер Бенджамен Бекбайт і Джозеф
Серфес.

Леді Сніруел. Ні, ми неодмінно хочемо послухати!

Джозеф Серфес. Так, так, епіграму! Неодмінно!

Сер Бенджамен. Та годі... дядечку! Це ж просто дрібничка!

Кребтрі. Ні, ні, їй-богу, для експромту це дуже дотепно.

Сер Бенджамен. Тоді дозвольте, шановні пані, познайомити вас з обставинами. Якось минулого тижня леді Бетті Керрі каталась у своєму крихітному фаєтончику, здіймаючи куряву в Гайд-Парку. Вона зажадала, щоб я склав вірші про її поні. Я витяг свою записну книжку й за одну мить написав таке:

Звичайно, подібних не бачено поні,
Всі інші—то шкапи, а ці—макарони¹¹.
Вони, безперечно, напрочуд гарненькі,
Хвости такі довгі, а ніжки тоненькі.

Кребтрі. Ось, леді, написав—мов ба-
тогом вдарив, га! Та ще й сидячи верхи!

Джозеф Серфес. Ну, сер Бенджа-
мен, ви просто-таки Феб верхи на Пе-
гасі!

Сер Бенджамен. Що ви, сер! Це
така дрібничка.

Місис Кендер. Я повинна одержати
копію.

Увіходять леді Тізіл і Марія.

Леді Сніруел. Леді Тізіл, надіюсь,
ми побачимо й сера Пітера?

Леді Тізіл. Він, напевне, зараз прийде
засвідчити вам своє поважання, леді
Сніруел.

Леді Сніруел. Маріє, люба моя, ви
щось сумні. Ідіть сюди, сядьте, заграйте
в пікет з містером Серфесом.

Марія. Я не дуже люблю грати в карти.
А втім, коли така ваша воля—будь ласка

Леді Тізіл (*набік*). Невже містер Сер-
фес сяде з нею... Я гадала, що він ско-
ристається з нагоди поговорити зі мною
до приходу сера Пітера.

Місис Кендер. Ох, я не можу! Ви такі злі, я просто відмовляюсь говорити з вами!

Леді Тізіл. В чім річ, місис Кендер?

Місис Кендер. Вони не визнають за красуню нашу приятельку, міс Вермільйон¹².

Леді Сніруел. О, звичайно, вона гарнесенька!

Кребтрі. Дуже радий, що ви такої думки.

Місис Кендер. В неї чарівної свіжості колір обличчя.

Леді Тізіл. Так, коли вона свіжо пофарбована.

Місис Кендер. Ах, що ви! Я ручуся чим хочете, що в неї природний рум'янець—я бачила, як він з'являвся і зникав.

Леді Тізіл. Цілком можливо, міледі—він з'являється вранці й зникає на ніч.

Сер Бенджамен. Так, так, він не тільки з'являється й зникає, але—що дивніше!—покоївка його приносить і вносить.

Місис Кендер. Ха-ха-ха! Як я не навиджу, коли таке говорять! Але ж сестра її—це вже справжня красуня, чи була красунею.

Кребтрі. Хто? Місис Евергрін? ¹³ Боже милосердний, їй щонайменше п'ятдесят шість років!

Місис Кендер. Ні, ви просто несправедливі до неї. Їй п'ятдесят два чи п'ятдесят три щонайбільше, та й на вигляд їй не більше.

Сер Бенджамен. Ах! Та як же можна догадатись, який вона має вигляд, коли її обличчя не видно.

Леді Сніруел. Ну, чого там... Якщо місис Евергрін і намагається виправити те, що пошкодив час, вона це робить з великою майстерністю і, звичайно, це краще, ніж шпаклювати свої зморшки так неохайно, як це робить вдова Окр ¹⁴.

Сер Бенджамен. Ні, леді Сніруел, ви надто суворі до бідної вдови. Справді, вона не погано володіє фарбами,—ні!—але, закінчивши обробку обличчя, вона так невміло сполучає його з шиєю, що стає схожа на реставровану статую, і знавць відразу бачить, що голова нова, а тулуб—античний.

Кребтрі. Ха-ха-ха! Ви мене смішите, але я просто ненавиджу вас! А що ви думаєте про міс Сімпер? ¹⁵

Сер Бенджамен. Що ж, в неї чудові зуби.

Леді Тізіл. Так, і тому, коли вона не щебече й не сміється (а це трапляється дуже рідко), вона лишає рот піврозтуленим, ось так. *(Показує свої зуби)*.

Місис Кендер. Чи можна ж бути такою злою!

Леді Тізіл. Це краще все-таки, ніж намагання міс Прім приховати втрату передніх зубів. Вона так стягує рот, що він стає схожий на отвір карнавки, і тоді цідить крізь стулені зуби: „Як ся маєте, місис? Так, місис“. *(Перекривляє)*.

Леді Сніруел. Чудово, леді Тізіл, я бачу, що й ви можете бути досить дошкульною.

Леді Тізіл. Коли захищаєш друга, бути дошкульною тільки справедливо. Ах, ось і сер Пітер— іде зіпсувати нам настрій.

Увіходить сер Пітер Тізіл.

Сер Пітер. Леді, моє поважання... *(Набік)*. Господи помилуй, усе кодло зібралось! З кожним словом чиясь добра слава гине, я вже чую!

Місис Кендер. Дуже рада, що ви прийшли, сер Пітер. Вони всі такі безжалісні, і леді Тізіл не краща за інших.

Сер Пітер. Вам це, звичайно, дуже прикро, місис Кендер.

Місис Кендер. О, вони ні в кому не хочуть бачити нічого доброго. Вони заперечують навіть добрість нашого друга місис Персі¹⁶.

Леді Тізіл. Як, цієї гладкої вдови, що була вчора ввечері в місис Куодріл?¹⁷

Місис Кендер. Ах, товщина—це її нещастя, і якщо вона усяко намагається схуднути, то не слід глузувати з неї.

Леді Сніруел. Вірно, вірно!

Леді Тізіл. Так, я знаю, вона живиться тільки оцтом і сироваткою, шнується з допомогою коловороту і часто в найбільшу спеку опівдні ви можете бачити, як вона пріє в манежі, верхи на кремезному поні: з косичкою на потилиці, мов барабанщик, вона мчить щодуху.

Місис Кендер. Дуже вдячна, леді Тізіл, що ви так її захищаєте.

Сер Пітер. Ото такий захист! Нічого сказати!

Місис Кендер. Виявляється, леді Тізіл критикує не гірше, ніж міс Саллоу¹⁸.

Кребтрі. Так, але цікаво, чому ця міс Саллоу критикує інших, тоді як ця незграбна роззява сама нічим не може похвалитись.

Місис Кендер. Ви не повинні судити її так суворо. Міс Саллоу близька родичка мого чоловіка, а щодо неї особисто, вона заслуговує поблажливості, бо, дозвольте зазначити, не така вже для неї легка справа виглядати дівчатком у тридцять шість років.

Леді Сніруел. Але, безперечно, вона все ще гарна. Очі, правда, слабуваті, та коли згадати, як багато вона читає при свічках, так це не дивно.

Місис Кендер. Так, звичайно. А щодо її манір, то, слово честі, я вважаю, що вони надзвичайно витончені, особливо коли взяти на увагу, що вона не дістала ніякого виховання: ви ж знаєте, мати її була модисткою з Уельса, а батько—кондитор з Брістоля.

Сер Бенджамен. Ах, ви обидві надто поблажливі!

Сер Пітер (*набік*). Так, до біса поблажливі! І це про свою родичку! Господи милосердний!

Місис Кендер. Я, знаєте, дуже не люблю, щоб говорили погано про моїх друзів.

Сер Пітер. Ну, ще б пак!

Сер Бенджамен. О, ви така моральна! Ми з місис Кендер можемо ці-

лими годинами сидіти й слухати, як леді Стакко¹⁹ розмовляє про моральні питання.

Леді Тізіл. Дійсно, з леді Стакко приємно посидіти за десертом після обіду: вона нагадує французький марципан з сюрпризом—розкусиш, а всередині якесь прислів'я. Так і в ній—нічого крім фарби й мудрих речень.

Місис Кендер. Ні, я ні за що не буду глузувати з моїх друзів. Я раз у раз нагадую про це моїй кузині Огл²⁰—ви знаєте її претензію бути знавцем краси.

Кребтрі. Ну, звичайно! А в самої обличчя просто якесь дивовижне: ціла колекція рис, зібраних з різних сторін світу.

Сер Бенджамен. Так, наприклад, в неї ірландський лоб.

Кребтрі. Шотландські кучері.

Сер Бенджамен. Голландський ніс...

Кребтрі. Австрійські губи.

Сер Бенджамен. Колір обличчя іспанки.

Кребтрі. Зуби китаянки.

Сер Бенджамен. Одне слово, її обличчя схоже на *table d'hôte* в Спа²¹, де не знайдеться двох гостей однієї нації.

Кребтрі. Чи на мирний конгрес після закінчення світової війни, де всі співучасники, навіть їх очі, дивляться кожен

у свій бік і тільки ніс і подборіддя виявляють певний нахил до зближення.

Місис Кендер. Ха-ха-ха!

Сер Пітер (*набік*). Господи, помилуй і захисти! І це кажуть про жінку, в якої вони обідають двічі на тиждень!

Місис Кендер. Ні, так не можна глумитись з людей. Дозвольте мені сказати, що місис Огл...

Сер Пітер. Пробачте, міледі, але, я гадаю, вам не вдасться припинити це лихослів'я. А втім, якщо я скажу вам, місис Кендер, що леді, на яку вони нападають, мій близький друг, то, я сподіваюсь, ви не будете її боронити.

Леді Сніруел. Ха-ха-ха! Прекрасно сказано, сер Пітер! Однак, ви дуже жорстоке створіння: ви самі надто флегматичні, щоб критикувати, і надто дражливі, щоб терпіти дотепність інших.

Сер Пітер. Ах, міледі, справжня дотепність значно ближча до добродушності, ніж ви гадаєте.

Леді Тізіл. Це вірно, сер Пітер— вони такі близькі родичі, що їм ніяк не можна взяти шлюб.

Сер Бенджамен. Або краще вважайте їх за чоловіка і жінку, бо їх рідко можна бачити вкупі.

Леді Тізіл. Сер Пітер такий ворог лихослів'я, що охоче заборонив би його парламентським законом.

Сер Пітер. Присягаюсь, що якби до знущання з чужої репутації поставились так само серйозно, як до браконьєрства в чужих маєтках і встановили б закон про охорону доброго імені, то багато хто подякував би за це.

Леді Сніруел. О боже! Сер Пітер! Та ви хочете позбавити нас наших привілеїв!

Сер Пітер. Так, пані! І тоді ніхто не мав би права вбивати честь і губити репутації, крім присяжних, старих дівчат і розчарованих удовиць.

Леді Сніруел. Та ви звір!

Місис Кендер. Але, звичайно, ви не буди б такі суворі до тих, хто тільки передає те, що чув.

Сер Пітер. До них, міледі, я застосував би „комерційний“ закон: в усіх тих випадках, коли не можна знайти особи, що пустила чутку,—потерпілі мають право позиватись проти поширювачів наговору.

Кребтрі. Ну, а як на мене—немає чуток без підстав.

Леді Сніруел. Mesdames, чи не

перейти нам у сусідню кімнату за картярський стіл?

Увіходить слуга й щось каже на вухо серу Пітеру.

Сер Пітер. Зараз прийду. (*Слуга виходить. Набік*). Вийду нишком.

Леді Сніруел. Як, сер Пітер, ви йдете?

Сер Пітер. Ви повинні пробачити мені: мене викликають у важливій справі. Але я залишаю вам свою репутацію. (*Виходить*).

Сер Бенджамен. Леді Тізіл, ваш чоловік—дивне створіння. Я б розповів вам про нього такі речі, з яких би ви щиро посміялись, якби він не був вашим чоловіком.

Леді Тізіл. О, прошу, не зважайте на це! Розкажіть, що ви знаєте.

Виходять всі, крім Джозефа Серфеса і Марії.

Джозеф Серфес. Маріє, я бачу, вам неприємно в цьому товаристві.

Марія. Звичайно, неприємно! Якщо дотеп і гумор виявляються тільки в тому, щоб знущатись з хиб і нещасть людей, які не зробили нічого лихого, хай краще небо нагородить мене подвійною часткою недоумства.

Джозеф Серфес. По суті це не такі злі люди, якими здаються. Серце в них добре.

Марія. Тим ганебніша їх поведінка. Бо як на мене, єдине, що могло б виправдати таке нестримне лихослів'я—це природжена й нестримна злостивість.

Джозеф Серфес. Безперечно, пані. Я завжди дотримувався правила, що говорити про іншого злу правду заради забави—гірше, ніж клепати з мстивості. А чому, Маріє, ви такі добрі до інших і тільки до мене суворі? Невже найніжнішій страсті відмовлено в будь-якій надії?

Марія. Навіщо ви мучите мене знов такими розмовами?

Джозеф Серфес. Ах, Маріє! Ви не були б такі жорстокі до мене, не опиралися б велінню вашого опікуна, сера Пітера, якби цей непутящий Чарльз не був і досі моїм щасливим суперником.

Марія. Як це невеликодушно! Та які б не були мої почуття до цього нещасного юнака, знайте, що коли його злигодні відштовхнули від нього навіть рідного брата, то я все ж не відвернусь від Чарльза.

Джозеф Серфес. Ні, слухайте, Ма-

ріє! Не йдіть від мене в такому гніві! Всім, що є найблагороднішого, присягаюсь... *(Падає на коліна)*.

Позад них з'являється леді Тізіл.

Джозеф Серфес *(набік)*. Чорт за-
бери, леді Тізіл! *(До Марії)*. Ви не по-
винні робити цього, ні, ви не зробите
цього... Звичайно, я глибоко поважаю
леді Тізіл...

Марія. Леді Тізіл?

Джозеф Серфес. Однак, якщо сер
Пітер запідозрить...

Леді Тізіл *(виходячи наперед)*. Що
це означає, скажіть, будь ласка? *(Тихо)*.
Чи не сплутав він її зо мною? Люба
дитино, на вас чекають у тій кімнаті.
(Марія виходить). Що все це означає,
дозвольте запитати?

Джозеф Серфес. Ах, найнеприєм-
ніша в світі історія! Марія якось вга-
дала мої ніжні піклування про ваше
щастя і загрожувала все розповісти серу
Пітеру. Ви ввійшли саме в ту мить, коли
я намагався переконати її, щоб вона...

Леді Тізіл. Ось як! Однак у вас дуже
ніжний спосіб переконувати!.. І що ж—
ви завжди переконуєте, стоячи на колі-
нах?

Джозеф Серфес. О, вона ще така дитина, і я гадав, що трохи пафосу... Однак, леді Тізіл, коли ж ви нарешті зберетесь глянути на мою бібліотеку, як ви обіцяли?

Леді Тізіл. Ні, ні, я починаю думати, що це було б надто необачно... Ви ж знаєте, я припускаю ваші залицяння не більш, ніж цього вимагає мода.

Джозеф Серфес. Так, правда... Платонічний поклонник, якого личить мати кожній одруженій жінці.

Леді Тізіл. Звичайно ж, не можна відставати від моди. Але в мене залишилося стільки провінціальних передсудів, що якби мене не дратувало буркотіння сера Пітера... Я ніколи не наважусь...

Джозеф Серфес. На єдину помсту, що в вашій владі... Прекрасно! Я аплодую вашій стриманості.

Леді Тізіл. Годі вам, улесливий злочинцю! Однак, нашу відсутність можуть помітити—ходітьте до товариства.

Джозеф Серфес. Нам краще увійти не вкупі.

Леді Тізіл. Добре. Тільки не затримуйтесь. Однаково, Марія не вернеться дослухувати ваші переконання. За це я вам ручуся. *(Виходить)*.

Джозеф Серфес. Однак, у цікаве становище потрапив я із своєю політикою! Я хотів спершу лише запобігти ласки леді Тізіл, щоб вона не перешкоджала моїм замірам щодо Марії—і ось сам не знаю як потрапив до числа її присяжних поклонників! Одверто кажучи, починаю щиро шкодувати, що так намагався набути бездоганної репутації; я до чорта заплутався в своїх махінаціях і боюсь, як би кінець кінцем мене не вивели на слизьке. *(Виходить)*.

СЦЕНА III

Кімната в домі сера Пітера.

Увійходять сер Олівер Серфес і Раулі.

Сер Олівер. Ха-ха-ха! Так мій старий друг оженився, га? З молодого особою з провінції? Ха-ха-ха! Довго тримався старий, та кінець кінцем все ж таки загруз у шлюб!

Раулі. Але ж ви не глузуйте з нього з цього приводу, сер Олівер, прошу вас. Це його уразливе місце, хоч він одружений тільки сьомий місяць.

Сер Олівер. Значить, уже півроку, як він відбуває покаяння! Бідолаха Пітер! Але ви кажете, що від Чарльза він зовсім одступився, ніколи не бачиться з ним, га?

Раулі. У сера Пітера просто дивне упередження проти Чарльза. Я певний, що він ревнує до нього леді Тізіл, а ці ревності в ньому всіляко розпалюють наші сусіди-плітуні. Вони чимало попрацювали над тим, щоб обмовити Чарльза. А насправді якщо леді Тізіл і не байдужа до когось з братів, то саме до Джозефа.

Сер Олівер. Так, я знаю, є такі милі плітуні, вадливі наклепники, які знищують чужі репутації, аби вбити час, і їм нічого не варто відібрати в юнака добре ім'я, поки він ще й сам не навчився ним дорожити. Але цим панам не вдасться озброїти мене проти мого небожа, це вже будьте певні! Ні, ні, якщо Чарльз не завинив ні в чому безчесному чи підлому, я готовий дарувати йому всі його шаленства.

Раулі. Коли так, присягаюся життям, ви повернете його на вірну путь! Ах, сер, я просто оживаю, бачачи, що ваше серце не відвернулося від нього і що в сина мого доброго господаря є ще друг!

Сер Олівер. Е! Чи годиться мені забувати, містер Раулі, яким я сам був у його роки? Йй-богу, ні мій брат, ні я не були дуже розсудливими юнаками;

і все ж я думаю—ви небагато бачили таких хороших людей, як ваш старий господар.

Раулі. Сер, саме це й надає мені певності, що Чарльз іще підтримає честь своєї сім'ї. Та ось і сер Пітер...

Сер Олівер. Справді, він! Боже праведний, до чого він змінився! Вигляд у нього безповоротно жонатий. Звідси видно, як на обличчі його написано „дружина“.

Увіходить сер Пітер Тізіл.

Сер Пітер. А, сер Олівер, старий друже! Щире вітання, з поворотом до Англії!

Сер Олівер. Дякую, дякую, сер Пітер. Слово честі, радий вас бачити у добромu здоров'ї.

Сер Пітер. Так, давненько ми не бачились—п'ятнадцять років, здається, сер Олівер! І чого тільки не трапилось за цей час!

Сер Олівер. Так, було й зо мною дещо! Та що там казати! А ви ось, виявляється, одружилися—га? Ну, що ж, цьому вже не зарадиш! А тому вітаю вас від щирого серця!

Сер Пітер. Дякую, дякую, сер Олі-

вер! Так, трапилося зі мною таке... щастя. Та не будемо зараз говорити про це.

Сер Олівер. Вірно, вірно, сер Пітер, не годиться старим друзям починати з нарікань при першій зустрічі.

Раулі (*тихо серу Оліверові*). Будьте обережні, благаю вас, сер.

Сер Олівер. Так, значить, один з моїх племінників—гульвіса й розпусник?

Сер Пітер. Розпусник! Ах, старий друже, мені сумно думати, яке вас чекає розчарування! Пропаший хлопець, одне слово! Але зате вас порадує його брат, Джозеф. Це справді зразковий юнак. Його хвалять усі без винятку.

Сер Олівер. Дуже прикро це чути: це надто вже гарна репутація для чесної людини. Всі його хвалять! Це значить—шахраям і дурням він догоджає так само, як чесній гідності генія й добра.

Сер Пітер. Як, сер Олівер? Невже ви засуджуєте його за те, що він не нажив собі ворогів?

Сер Олівер. Так, засуджую: якщо він людина порядна, то заслуговує їх мати.

Сер Пітер. Ну, добре. Ви самі побачите, визнаєте його. Повчально слухати, як він говорить! Він висловлює такі благородні правила!

Сер Олівер. До біса його правила! Якщо він зустріне мене з недоїдками моралі в роті, мене враз занудить. Зрозумійте мене, сер Пітер, я й не думаю захищати помилки Чарльза, але, перш ніж скласти свою думку про кожного з братів, я збираюсь випробувати їх серця. Я і приятель мій Раулі щось задумали для цього.

Раулі. І сер Пітер на цей раз візнає, що помилився.

Сер Пітер. О, за Джозефа ручуся головою!

Сер Олівер. Гарзд, ходімте, поставте нам пляшку доброго вина: ми вип'ємо за здоров'я обох юнаків і розкажемо вам наш задум.

Сер Пітер. Добре, ходімте!

Сер Олівер. І не будьте, сер Пітер, надто суворі до сина вашого старого друга. Слово честі, мало важить, що він трохи збочив з пуття! Мені, скажу я вам, гидко дивитись, коли розважлива поміркованість починає глушити зелену парость юності; це—як плющ на молодих гілочках, що заважає деревцю рости.

ДІЯ III

СЦЕНА I

Кімната в домі сера Пітера.

Увійходять сер Пітер Тізіл, сер Олівер Серфес і Раулі.

Сер Пітер. Ну, добре, спершу поговоримо з цим хлопцем, а за вино візьмемося потім. То як же воно буде, містер Раулі? Я все ще не зрозумів, у чому суть вашого плану.

Раулі. Бачите, сер, цей містер Стенлі, про якого я казав, близький їх родич по матері. Він був колись купцем у Дубліні, але розорився через низку несприятливих обставин і потрапив під арешт. Тоді він звернувся листовно до містера Серфеса і до Чарльза. Від першого він не дістав нічого, крім ухильних обіцянок, а Чарльз, хоч і сам був у скруті, зробив для нього все, що міг. І тепер

Чарльз старається десь позичити грошей, щоб віддати частину їх, незважаючи на власне скрутне становище, бідному Стенлі.

Сер Олівер. О! Це справжній син мого брата!

Сер Пітер. Добре, та як же сер Олівер зможе...

Раулі. А ось як: я сповіщу братів, що Стенлі дістав дозвіл особисто звернутись до своїх друзів. Ні Джозеф, ні Чарльз ніколи не бачили цього Стенлі,— отже хай сер Олівер назветься ним. Це нам дасть прекрасну нагоду судити про їх характери. І повірте мені, сер, в молодшому братові ви знайдете людину, в якої, незважаючи на все його шаленство і марнотратство, за висловом поета,

і серце і рука
Для щирого відкриті милосердя.

Сер Пітер. Пхе! Що з того, що відкрита рука чи навіть гаманець, коли те й те порожнє! А втім, робіть свій іспит, коли хочете. Та де ж пак цей добродій, якого ви хотіли показати серу Оліверу в зв'язку із справами Чарльза?

Раулі. Він внизу, чекає розпоряджень. Він може краще, ніж будь-хто,

інформувати про його справи. Сер Олівер, це чесний єврей, який — треба віддати йому належне — зробив усе, що міг, щоб утримати Чарльза від марнотратства.

Сер Олівер. Прошу, покличте його.

Раулі (*до слуги в двері*). Попросіть сюди містера Мозеса.

Сер Пітер. Але скажіть, будь ласка, чому ви гадаєте, що він казатиме правду?

Раулі. О, я переконав його, що коли він і зможе одержати деякі борги з Чарльза, то тільки через сера Олівера, що прибув сюди, як він знає. Отже, брехати — не в його інтересах. В моїх руках є ще й інший свідок — Снейк. Я застукав його в одній справі, що дуже нагадує підробку. Він розвіє ваші сумніви, сер, щодо Чарльза і леді Тізіл.

Сер Пітер. Про це я вже досить наслухався.

Раулі. А ось і чесний син Ізраїля. (*Увіходить Мозес*). Це — сер Олівер.

Сер Олівер. Сер, як мені відомо, за останній час ви часто мали справи з моїм племінником Чарльзом.

Мозес. Так, сер Олівер, я зробив для нього все, що міг, але він був уже розорений, коли звернувся до мене по допомогу.

Сер Олівер. Вам не пощастило! Значить, ви не мали нагоди виявити свої таланти.

Мозес. Абсолютно ніякої; я мав приємність почути про його нещастя не раніше, ніж він спустився на кілька тисяч нижче нуля.

Сер Олівер. Яка невдача! Все ж, гадаю, ви зробили для нього все можливе, шановний Мозес?

Мозес. Так, і він це знає. Саме сьогодні ввечері я маю привести до нього одного джентльмена з Сіті, який з ним незнайомий і збирається, здається, позичити йому кількісь грошей.

Сер Пітер. Як? Знайшлась людина, в якій Чарльз іще ні разу не позичав грошей?

Мозес. Так, це містер Преміум з вулиці Кречт-Фрайерс.

Сер Пітер. Йй-богу, сер Олівер, — блискуча ідея! Ви кажете, Чарльз не знає містера Преміума?

Мозес. Ні, не знає.

Сер Пітер. Ось вам, сер Олівер, далеко зручніша нагода дізнатись про все, ніж стара романтична казка про бідного родича: ідіть з моїм другом Мозесом і розіграйте роль містера Преміума.

Тоді ви побачите вашого племінника в усій його красі й славі.

Сер Олівер. Їй-богу, ця думка мені більше до душі! А потім я можу під виглядом старого Стенлі відвідати Джозефа.

Сер Пітер. От і прекрасно!

Раулі. Ну, це значить поставити Чарльза в невідгідні для нього умови. Та дарма: Мозес, ви зрозуміли сера Пітера і не зрадите нас.

Мозес. Можете звіритись на мене. (*Дивиться на свій годинник*). Зараз буде саме той час, коли я збирався зайти до містера Чарльза.

Сер Олівер. Я готовий іти з вами хоч зараз, Мозес. Але стривайте! Я не подумав про одне: як же, чорт забирай, мені удати єврея?

Мозес. В цьому нема потреби: містер Преміум — християнин.

Сер Олівер. Та невже? Дуже сумно чути це! Ще одне питання: чи не надто пишне моє вбрання для лихваря?

Сер Пітер. Ні в якій мірі! Ви навіть могли б прийти у власній кареті, — правда ж, Мозес?

Мозес. Справді могли б.

Сер Олівер. Добре. Але як я по-

винен розмовляти? Адже є, напевне, якийсь лихварський жаргон, певні способи вести бесіду, які мені треба знати.

Сер Пітер. О, тут нема чого вчитись! Найголовніше — ставити непомірні вимоги. Так, Мозес?

Мозес. Так, це найголовніше.

Сер Олівер. Добре. Це я, певне, зумію. Вимагатиму з нього процентів вісім або й десять, не менш...

Мозес. Якщо ви зажадаєте так мало, ви враз себе видасте.

Сер Олівер. Ох, чорт! А скільки ж треба?

Мозес. Це залежить від обставин. Якщо ви побачите, що гроші йому не дуже потрібні, ви повинні зажадати тільки сорок чи п'ятдесят процентів. Але якщо він справді в скруті і гроші йому потрібні до зарізу, можете вимагати сто на сто.

Сер Пітер. Гарного ремесла ви вчитесь, сер Олівер!

Сер Олівер. Так, дійсно! І дуже зисковного!

Мозес. Далі, пам'ятайте, ви самі грошей не маєте, а мусите позичити їх для містера Чарльза в свого приятеля.

Сер Олівер. Ага! позичити в приятеля... Так, так!

Мозес. А ваш приятель — безсовісний пес, та що ж поробиш!

Сер Олівер. Мій приятель — безсовісний пес. Так, так!

Мозес. Так, і в нього в самого грошей готівкою теж нема, і він мусить продати цінні папери з великим збитком.

Сер Олівер. Мусить продати папери з великим збитком. Це, знаєте, дуже люб'язно з його боку.

Сер Пітер. Ну, сер Олівер, то б пак — містер Преміум, скоро ви будете майстром своєї справи. А що, Мозес, чи не слід йому напасти на закон про проценти? Мені здається, це б личило його ролі.

Мозес. Дуже личило б.

Раулі. І пожалкувати, що тепер юнакові до повноліття не дозволено розорятись.

Мозес. Так, це дуже шкода!

Сер Пітер. І засудити суспільство за те, що воно ухвалює закон, єдина мета якого — вирвати з хижих пазурів лихварства нещасних і необережних юнаків і дати їм змогу одержати спадщину без того, щоб введення в володіння їх розорило.

Сер Олівер. Еге, еге... Дальші інструкції Мозес дасть мені дорогою.

Сер Пітер. Ну, часу в вас буде небагато: ваш племінник живе тут побіч.

Сер Олівер. О, не турбуйтеся, в мене, очевидно, такий талановитий вчитель, що хоч би Чарльз жив у сусідній вулиці — буде моя провина, якщо я не зроблюсь довершеним шахраєм, перш ніж заверну за ріг.

Виходять з Мозесом.

Сер Пітер. Тепер, я думаю, сер Олівер переконається: адже ви, Раулі, прихильні до Чарльза, і, може статись, попередили його про іспит, який ми готували допреж.

Раулі. Ні, слово чести, сер Пітер!

Сер Пітер. Добре, йдіть, приведіть до мене цього Снейка. Послухаємо, що він скаже. А, я бачу — йде Марія. Мені треба поговорити з нею. *(Раулі виходить)*. Я був би радий пересвідчитись, що мої підозріння про леді Тізіл і Чарльза безпідставні. Я ще ні разу не говорив про це з моїм другом Джозефом. Добре, зроблю це, і він щиро скаже мені свою думку.

Увіходить Марія.

Сер Пітер. Ну, що, дитя моє, містер Серфес провів вас?

Марія. Ні, сер, його затримали.

Сер Пітер. Скажіть, Маріє, невже, коли ви ближче знайомітесь з цим юнаком, вам не стає ясно, що любов його заслуговує взаємності?

Марія. Знаєте, сер Пітер, ви мене кидаєте в розпач постійними розмовами на цю тему. Ви змушуєте мене сказати вам, що серед юнаків, прихильних до мене, немає такого, кому б я не віддала переваги перед містером Серфесом.

Сер Пітер. Це просто якась зіпсованість! Ні, ні, Маріє, ви віддали б перевагу тільки одному Чарльзові. Ясно, що його пороки й шаленства підкорили ваше серце.

Марія. Це жорстоко, сер. Ви знаєте, що я вас послухала, — не бачусь з ним і не листуюсь: я вже досить наслухалась про нього, щоб переконатись, що він не вартий моєї уваги. Та хіба все ж таки злочин, що я, засуджуючи його розумом, серцем співчуваю йому в його нещастях?

Сер Пітер. Добре, добре, співчувайте скільки хочете, але руку й серце віддайте достойнішому, ніж він.

Марія. Тільки не його братові!

Сер Пітер. Яка розбещеність і впертість! Та стережіться, панночко! Ви досі ще не знаєте, що таке влада опікуна. Краще не змушуйте мене знайомити вас з нею.

Марія. Я можу тільки сказати, що це буде несправедливо. Щоправда, мій батько схотів, щоб я дивилась на вас деякий час як на його заступника. Але я перестану вважати вас за такого, якщо ви схочете мене зробити нещасною. (*Виходить*).

Сер Пітер. Чи є в світі людина, якій так перечать! Всі наче умовились мене дратувати. Я ще й двох тижнів не був одружений, як помер її батько, здорова й міцна людина,—помер, здається, тільки заради приємності звалити на мене клопоти про його дочку. (*Леді Тізіл співає за сценою*). Однак, сюди йде моя дружина. Видно, вона в доброму гуморі! Який би я був щасливий, якби міг збудити в ній хоч крихту кохання до себе!

Увіходить леді Тізіл.

Леді Тізіл. Господи, сер Пітер, сподіваюся, ви тут не сварилися з Марією? Дуже погано з вашого боку гніватись, коли мене нема при цьому.

Сер Пітер. Ах, леді Тізіл, від вас самої залежить, щоб я був завжди в доброму настрої.

Леді Тізіл. Дуже рада була б, коли б це було так, бо мені хочеться, щоб ви були зараз у прекрасному настрої. Отже, розвеселіться й дайте мені двісті фунтів. Добре?

Сер Пітер. Двісті фунтів! Невже я не можу бути в гарному настрої безплатно! А втім, варто лише вам розмовляти зі мною ось так, як тепер, і я вам ні в чому не відмовлю. Ви одержите гроші, а в нагороду прикладіть печатку до розписки.

Леді Тізіл. Ні, ні... досить буде прикласти руку. *(Підносить до його вуст руку)*.

Сер Пітер. Скоро ви перестанете докоряти мені, що я не виділяю вам окремого капіталу. Я вам готую один сюрприз. Але чи будемо ми завжди жити отак, га?

Леді Тізіл. Коли хочете. Мені однаково, коли саме припинити наші суперечки, аби тільки ви визнали, що вам першому вони набридли.

Сер Пітер. Добре, значить віднині ми змагатимемось у взаємній поступливості.

Леді Тізіл. Запевняю вас, сер Пітер: добрий гумор вам дуже до лиця. Ви тепер зовсім такий, як до нашого одруження, коли ви прогулювались зо мною під в'язами і розповідали мені, яким ви були чепуруном за молодих років, і брали мене за підборіддя, і питали, чи не покохаю я старого, який ні в чому мені не відмовлятиме. Адже так це було?

Сер Пітер. Так, так, і ви були така ніжна, така ласкава...

Леді Тізіл. Так, звичайно, і я завжди заступалась за вас, коли мої знайомі погано говорили про вас і брали вас на глум.

Сер Пітер. Невже?

Леді Тізіл. Так! І коли моя кузина Софі називала вас сварливим сухим старим холостяком і сміялася з мене, що я хочу взяти шлюб з чоловіком, який годиться мені в батьки, я завжди вас захищала й казала, що зовсім не вважаю вас таким бридким.

Сер Пітер. Дякую щиро!

Леді Тізіл. Я навіть казала, що з вас буде прекрасний дружина.

Сер Пітер. Ваше передбачення було справедливе, і ми тепер будемо найщасливішою парою...

Леді Тізіл. І ніколи не сваритимемося.

Сер Пітер. Ні, ніколи! Але, моя люба леді Тізіл, ви мусите дуже серйозно стежити за собою, адже в усіх наших маленьких суперечках, любонько, пригадайте-но, моя голубко, — ви були завжди привідцею.

Леді Тізіл. Вибачайте, любий сер Пітер, — це ви завжди заводились перший.

Сер Пітер. Ну, ну, мій ангеле! Будьте обережні: заперечення аж ніяк не допомагає згоді.

Леді Тізіл. Ну, мій любесенький, хіба не ви починаєте перший?

Сер Пітер. Ось ізнов! Ви не помічаєте, моя рибонько, що робите саме те, що завжди дратує мене.

Леді Тізіл. Так, але знаєте, любий, якщо ви будете дратуватись без причини...

Сер Пітер. Значить, ви знов заводитеся?

Леді Тізіл. Ні, я не заводжусь, але якщо ви будете такі сварливі...

Сер Пітер. Ні, то хто ж починає?

Леді Тізіл. Та, звичайно ж, ви! Я нічого такого не сказала, але ви нестерпно запальні.

Сер Пітер. Ні, ні, пані, причина у вашій запальності.

Леді Тізіл. А, значить, ви—те саме, що казала про вас кузина Софі.

Сер Пітер. Ваша кузина Софі—нахабниця й зухвала вертихвістка.

Леді Тізіл. А ви товстий ведмідь! Не смійте лаяти моїх родичів!

Сер Пітер. Ну, хай на мене спадуть усі терзання шлюбу з подвійною силою, коли я хоч іще раз спробую жити з вами у згоді.

Леді Тізіл. Ну що ж, тим краще!

Сер Пітер. Ні, ні, міледі! Тепер ясно: ви ніколи навіть ось настільки не цінили мене, і я був божевільний, що одружився з вами—зухвалою провінціальною кокеткою, яка відмовила половині чесних сквайрів, сусудів!

Леді Тізіл. І мені теж ясно, яка я була дурна, що віддалася за вас—старого зальотника, який не одружився до п'ятидесяти років тільки тому, що ніхто не хотів за нього йти.

Сер Пітер. Добре, добре! Однак, ви не без приємності слухали мене: таких женихів, як я, ви ще не мали.

Леді Тізіл. Не мала! А хіба я не відмовила серу Тіві Тер'єру? Всі казали,

що це була б краща партія. Маєток його був не гірше вашого, і до того ж скоро після нашого з вами весілля він звернув собі в'язи.

Сер Пітер. Годі, міледі,—між нами все кінчено! Ви безжальні, невдячні... Та всьому край! Я вважаю вас здатною на всяку мерзоту. Так, міледі, тепер я вірю чуткам про вас і Чарльза, міледі. Так, міледі, про вас і Чарльза не без підстав...

Леді Тізіл. Стережіться, сер Пітер! Краще вам не робити таких натяків. Відтепер ви будете підозрювати мене не без підстав,—це я можу вам обіцяти.

Сер Пітер. Прекрасно, міледі, прекрасно! Роз'їдьмося хоч зараз, коли хочете. Так, міледі,—або навіть візьмемо розлуку. Я подам добрий приклад усім старим чоловікам. Візьмемо розлуку, пані!

Леді Тізіл. Я згодна, я згодна. Ось, любий мій сер Пітер, ми знову дійшли згоди, ми можемо стати щасливою парою й ніколи не сваритись... ха, ха, ха! Ні, ви, я бачу, збираєтесь знов розгніватись, і я не хочу вам заважати—прощайте! Прощайте! (*Виходить*).

Сер Пітер. Мука, справжні тортури! Невже я не можу навіть розсердити її?

Нещасна з мене людина! Та я не потерплю, щоб вона лишалася спокійною: ні, я ляжу в труну, але я роздражню її! (*Виходить*).

СЦЕНА II

Кімната в домі Чарльза Серфеса.

Увіходять Тріп, Мозес, сер Олівер Серфес.

Тріп. Сюди, містер Мозес! Якщо ви трохи зачекаєте, я довідаюсь, чи можна... Як ім'я цього джентльмена?

Сер Олівер (*тихо до Мозеса*). Містер Мозес, як моє ім'я?

Мозес. Містер Преміум.

Тріп. Преміум — прекрасно! (*Виходить, нюхаючи тютюн*).

Сер Олівер. Ні, якщо судити по слугах, ніколи не повіриш, що господар розорився. Та стривайте—це ж будинок мого брата!

Мозес. Так, сер. Містер Чарльз купив цей будинок в містера Джозефа з меблями, картинами й усім-іншим,—купив у тому самому вигляді, в якому старий джентльмен залишив після смерті. На думку сера Пітера, це один з виявів марнотратства Чарльза.

Сер Олівер. На мою думку, далеко

гірша ощадливість Джозефа, що продав батьківський дім.

Повертається Тріп.

Тріп. Мій господар просить вас почекати, джентльмени: в нього гості, і він зараз не може вас прийняти.

Сер Олівер. Якби він знав, хто саме бажає його бачити, він, мабуть, не відповів би так.

Тріп. Ні, ні, сер, він знає, що це ви. Я не забув про добродія Преміума, ні, ні, ні!

Сер Олівер. Прекрасно сер, а як ваше ім'я?

Тріп. Тріп, сер, моє ім'я, Тріп,—до ваших послуг.

Сер Олівер. Я бачу, містер Тріп, служба у вас тут приємна, га?

Тріп. Та що ж... тут нас четверо й ми проводимо час досить приємно, тільки з жалуванням буває затримка, та й жалування не дуже велике—тільки п'ятдесят фунтів на рік, а вже перуки та бутоньєрки на свої кошти.

Сер Олівер (*набік*). Перуки! Бутоньєрки! Палок би їм та батогів!

Тріп. До речі, Мозес, чи вдалося вам дисконтувати для мене вексель?

Сер Олівер (*набік*). Теж хоче позичити грошей! Господи, помилуй! Ручуся, що він теж у скруті, як і його пан, і пишається боргами та кредиторами.

Мозес. На жаль, нічого не можна було зробити, містер Тріп.

Тріп. Чи ти ба! Ви дивуєте мене. Мій приятель Браш підписав його, і я вважав, що коли його ім'я стоїть на звороті, це однаково, що гроші готівкою.

Мозес. Ні, це не однаково.

Тріп. Та сума ж невелика — всього двадцять фунтів. Слухайте, Мозес, чи не дасте ви їх мені на проценти?

Сер Олівер (*набік*). Проценти! Ха-ха! Лакей позичає гроші на проценти! Ну й штука, їй-богу!

Мозес. Добре, тільки ви повинні застрахувати свою посаду.

Тріп. О, з охотою! Я застрахую посаду і життя теж, коли хочете.

Сер Олівер (*набік*). Ну, життя цього шибеника я б не взявся страхувати...

Мозес. Хіба вам нема чого заставити?

Тріп. Та з хазяйського одягу нічого цінного останнім часом мені не перепало. А втім, я можу запропонувати вам дещо з його зимових речей з правом викупу до листопада і з заміною їх кам-

золотом французького оксамиту або дам вам зобов'язання відступити після смерті пана синій камзол з сріблом, та ще на додаток кілька пар мереживних манжег: гадаю, що це годиться. Ну, як, приятелю, га?

Мозес. Добре, добре. (*Дзвінок*).

Тріп. Еге, дзвінок! Ось тепер, джентльмени, гадаю, я зможу вас провести до пана. Не забудьте про проценти, Мозес. Прошу сюди, джентльмени. Я застрахую свою посаду, будьте спокійні.

Сер Олівер (*набік*). Якщо слуга—це тїнь свого пана, так тут справді храм марнотратства. (*Виходить*).

СЦЕНА III

Інша кімната в тому ж будинку.

На сцені Чарльз Серфес, сер Гаррі Бемпер, Кейрлес і джентльмени бенкетують.

Чарльз Серфес. Це вірно, чорти б його! Наше покоління вироджується. Багато з наших знайомих—люди з смаком, дотепні, світські. Та, чорт їх забирай, не вмюють пити!

Кейрлес. Вірно, вірно, Чарльз! З усього, що є за столом, вони виби-

рають найпоживніше і цураються вина й дотепу. О, звичайно ж, товариство жахливо страждає від цього! Колись, бувало, за склянкою доброго бургундського розмова вилискувала веселими жартами, а тепер вона схожа на воду з Спа—їх звичайний напій, що шипить і грає, як шампана, але позбавлений смаку, хмелю й аромату.

1-й джентльмен. Та що ж їм робити коли вони люблять гру більше вина? '

Кейрлес. Вірно! Ось, наприклад, сер Гаррі додержує діти, щоб краще грати.

Чарльз Серфес. Тим гірше для нього. Хто ж бо стане тренувати коня до перегонів, не годуючи його? Ну, а мені ніколи не щастить так у грі, як коли я буваю напідпитку: дайте мені пляшку шампани і я ніколи не програю.

Всі. Що? Як це?

Чарльз Серфес. Принаймні, я тоді не відчуваю програша, а це рішуче одне її те саме.

2-й джентльмен. А, з цим я згоден!

Чарльз Серфес. Крім того, хіба людина, що зреклася вина, може вірити в любов? З допомогою вина закоханий пізнає власне серце. Вихиліть дюжину бокалів за дюжину красунь, і та, чие

ім'я спливе понад усі інші, і є ваша чарівниця.

Кейрлес. Ану, Чарльз, будь чесним, признайся, як звуть твою обранку?

Чарльз Серфес. Ну, що ж—я мовчав про неї, тільки жалюючи вас. Якщо я питиму за її здоров'я, вам доведеться піднести келихи за рівних їй, а це неможливо, принаймні на землі.

Крейлес. Ого! Тоді ми розшукаємо яких-небудь святих весталок і язичеських богинь.

Чарльз Серфес. До біса прізвище! Це надто офіційно для календаря любові. За Марію!

Всі. За Марію!

Чарльз Серфес. Тепер, сер Гаррі, ми підтримаємо тост, навіть коли твоя кохана сліпа на одне око! Та, до речі, в тебе є пісня, щоб виправдатись.

Сер Гаррі. Добре, чорт забирай! Ось вам пісня замість леді. (*Співає*).

За юність, що життя скрашає,
І за вдовицю келих мій;
За жінку, що багатством сяє,
За бідну жінку тост гучний.

Хор.

Нумо вина,
Пиймо до дна—
Гідне пошани воно.

Сер Гаррі.

За ту, що вабить всіх людей,
Чи може відштовхне жорстоко,
Що нас вбива вогнем очей
Чи навіть одноока.

Хор.

Нумо вина,
Пиймо до дна—
Гідне пошани воно.

Сер Гаррі.

Я п'ю за перса білосніжні,
І за чорнявих п'ю якраз.
За жінку, що привітна, ніжна,
За ту, що журиться весь час.

Хор.

Нумо вина,
Пиймо до дна—
Гідне пошани воно.

Сер Гаррі.

Стара чи молода, привітна,
Сумна, розумна чи дурна—
То все, панове, непомітно,
Коли доволі є вина,
Тож треба вихилить до дна
І знов наповнить келих спиртно.

Усі. Браво! Браво!

Увіходить Тріп і каже щось пошепки до
Чарльза Серфеса.

Чарльз Серфес. Джентльмени, про-

бачте на хвилинку. Кейрлес, сідай на місце голови, згода?

Кейрлес. Е, ні, слухай, Чарльз! Що ж це таке? Чи не заглянула, бува, сюди одна з твоїх незрівняних красунь?

Чарльз Серфес. Їй-богу, ні! Правду вам сказати, це єврей з маклером, яким я призначив прийти.

Кейрлес. О, канальство! Давай сюди цього єврея!

1-й джентльмен. І маклера теж, неодмінно!

2-й джентльмен. Так, так, єврея і маклера!

Чарльз Серфес. Чудово, з приємністю! Тріп, попроси цих джентльменів. (*Тріп виходить*). Однак, один з них зовсім незнайомий мені.

Кейрлес. Чарльз, а що якби добре напоїти їх бургундським? Вони, може, стануть від цього совісливішими.

Чарльз Серфер. Туди к бісу! Ні, вино тільки дужче виявляє природні якості людини. Напоїти їх—значить збудити в них шахрайство.

Тріп повертається з сером Олівером Серфесом і Мозесом.

Чарльз Серфес. Сюди, вельмиша-

новний Мозес, заходьте, прошу, містер Преміум—адже так, Мозес, звуть цього джентльмена?

Мозес. Так, сер.

Чарльз Серфес. Подайте стільці, Тріп. Сідайте, містер Преміум. Склянки, Тріп! (*Тріп подає стільці й склянки і виходить*). Сідайте, Мозес. Містер Преміум, я проголошую тост: хай живе лихварство! Мозес, налийте цьому джентльменові повну склянку.

Мозес. Хай живе лихварство! (*П'є*).

Кейрлес. Правильно, Мозес, лихварство—це поважне заняття й заслуговує успіху.

Сер Олівер. Вип'ємо ж за той успіх, якого воно заслуговує. (*П'є*).

Кейрлес. Е, ні, так не годиться! Містер Преміум, ви зробили застереження, щодо тосту, тепер вам належить випити цілу пінту.

1-й джентльмен. Щонайменше — пінту!

Мозес. Перепрошую, сер, зважте—містер Преміум—джентльмен...

Кейрлес. Отже, полюбляє добре вино.

2-й джентльмен. Налийте Мозесові кварту! Це бунт і одверта неповага до голови зборів!

Кейрлес. Ну, звольте виконувати! Я боронитиму закон до останньої краплі в моїй пляшці!

Сер Олівер. Ні, панове, прошу... Я не чекав такого поводження.

Чарльз Серфес. Облиште, не треба! Містер Преміум—людина нова.

Сер Олівер (*набік*). От халепа! Як би мені вибратись із цієї компанії!

Кейрлес. А, щоб їм чорт! Не хочуть пити, то й ми не будемо з ними сидіти. Ходімо, Гаррі, в оту кімнату; заграймо в кості. Чарльз, ти прийдеш до нас, коли закінчиш справи з цими джентльменами?

Чарльз Серфес. Звичайно, приїду!

Виходять сер Гаррі Бемпері джентльмени.

Чарльз Серфес (*гукає*). Кейрлес! Кейрлес (*повертається*). Ну?

Чарльз Серфес. Ти мені, можливо, будеш потрібний.

Кейрлес. О, ти знаєш, я завжди готовий: слово вексель, розписка—мені все одно. (*Виходить*).

Мозес. Сер, це містер Преміум, людина високої честі. На нього можна по-

кластись. Він завжди виконує те, за що береться. Містер Преміум—це...

Чарльз Серфес. Облиште! Сер, мій друг Мозес—дуже чесний хлопець, але він надто многослівний: цілу годину буде нас рекомендувати один одному. Містер Преміум, коротко кажучи, справа ось у чому: я—марнотратник і хочу позичити грошей. Ви, я гадаю, розсудливий старий і можете мені їх позичити. Я такий йолоп, що ладен дати п'ятдесят процентів, аби дістати грошей. А ви, треба гадати, такий крутій, що здерете й сто, коли пощастить. Отже, сер, ми, як бачите, вже познайомились і можемо перейти до справ без дальших церемоній.

Сер Олівер. Надзвичайно одверто, слово честі! Я бачу, сер, ви не любляете зайвих компліментів.

Чарльз Серфес. О, ні, сер! В ділових стосунках я за простоту.

Сер Олівер. Сер, мені це подобається. Тільки в одному ви помиляєтесь. В мене грошей заря́з нема, я тільки думаю, що зможу дістати їх в одного приятеля. Але він безсовісний пес. Правда ж, Мозес? І він, щоб вам догодити, має продати папери. Правда ж, Мозес?

Мозес. Саме так! Ви знаєте, я завжди кажу правду й цураюсь брехні.

Чарльз Серфес. Вірно. Той, хто каже правду, звичайно, не бреше. Та це все дрібниці, містер Преміум. Та що там казати! Я знаю, грошей задарма не купиш.

Сер Олівер. Так, але яке забезпечення ви можете запропонувати? У вас, здається, нема землі?

Чарльз Серфес. Ані жменьки, ані грудочки. Хіба що в отих вазонах на підвіконні!

Сер Олівер. І ніякого інвентаря, певна річ?

Чарльз Серфес. Хіба що живий інвентар—кілька пойнтерів і поні. Але пробачте, містер Преміум, невже ви не знаєте кого-небудь із моїх родичів?

Сер Олівер. Широ кажучи, знаю.

Чарльз Серфес. Тоді ви повинні знати й те, що в мене є до чорта багатий дядечко в Ост-Індії, сер Олівер Серфес, на якого я покладаю великі надії.

Сер Олівер. Чув, що у вас є багатий дядечко, але навряд чи ви можете сказати, що саме вийде з ваших надій.

Чарльз Серфес. Е, ні! В цьому

нема найменшого с'умніву. Мені переказувано, що він до мене страшенно прихильний і збирається залишити мені все, що має.

Сер Олівер. Невже? Вперше чую таке.

Чарльз Серфес. Так, так, запевняю вас. Мозес знає, що це правда. Адже так, Мозес?

Мозес. Ну, звичайно. Я готовий присягнути!

Сер Олівер (*набік*). Бігме! Вони переконують мене, що я в Бенгалії!

Чарльз Серфес. Отож, містер Преміум, якщо ви не заперечуєте, я пропоную вам вексель із зобов'язанням розрахуватися з вами після смерті сера Олівера. Хоч, треба сказати, старий був завжди такий щедрий до мене, що, слово честі, мені було б дуже сумно, якби з ним щось трапилось.

Сер Олівер. І мені теж, не менше вашого, запевняю вас. Але те, що ви мені пропонуєте,—зовсім ненадійне забезпечення, бо я можу дожити до ста років і так і не побачити своїх грошей.

Чарльз Серфес. Ні, звичайно, побачите! Як тільки сер Олівер помре, ви з'явитесь до мене по гроші.

Сер Олівер. Тоді, напевне, я буду найбільш небажаним кредитором, якого ви мали за все життя.

Чарльз Серфес. Ви, я бачу, боїтесь, що сер Олівер надто живучий?

Сер Олівер. Ні, цього я не боюсь. Хоча, правда, я чув, що він для свого віку дуже здоровий і міцний.

Чарльз Серфес. Ну, щодо цього ви знов маєте неправильні відомості. Ні, ні, тамтешній клімат дуже зашкодив бідолашному дядечкові. Так, так, кажуть, що він просто тане на очах і так змінився останнім часом, що найближчі родичі його не впізнають.

Сер Олівер. Ні, ха-ха-ха! Так змінився, що найближчі родичі його не впізнають! Ха-ха-ха! От, їй-богу, ха-ха-ха!

Чарльз Серфес. Ха-ха! Ви що ж, раді чути це, мій любасю?

Сер Олівер. Ні, ні, що ви!

Чарльз Серфес. Так, так, ви радієте—ха-ха-ха!—ви знаєте, що це збільшує ваші шанси.

Сер Олівер. Але ж я чув, що сер Олівер має приїхати. Дехто каже,—він уже прибув.

Чарльз Серфес. Таке! Я в усякому разі повинен краще знати про це, ніж

ви. Ні, ні, будьте певні, що він зараз у Калькутті. Правда ж, Мозес?

Мозес. Ну, звичайно!

Сер Олівер. Цілком справедливо: вам краще знати, а втім, мої відомості з дуже авторитетного джерела. Правда ж, Мозес?

Мозес. Так, з цілком певного.

Сер Олівер. А втім, сер, якщо вам негайно потрібно кілька сот фунтів, неже ви не маєте чого продати?

Чарльз Серфес. Що ж саме?

Сер Олівер. Ну, наприклад, я чув, що після вашого батька залишилось багато масивного срібного посуду.

Чарльз Серфес. Боже мій! Його вже давно нема. Мозес може вам про це розповісти краще за мене.

Сер Олівер (*набік*). Ось маєте! Всі фамільні скакові призи, всі подарунки від різних товариств! (*Вголос*). Його бібліотека вважалась також за одну з найповніших і найцінніших.

Чарльз Серфес. Так, так, вона була навіть надто велика для приватної особи. Щодо мене, я завжди був людиною товариською і тому мені здавалось просто соромно тримати для одного себе стільки скарбів знання.

Сер Олівер (*набік*). Помилуй, боже! І це в сім'ї, де ці скарби передавано з роду в рід! (*Вголос*). А що ж, вибачайте, сталося з тими книгами?

Чарльз Серфес. Спитайте про це аукціонщика, містер Преміум, бо, я гадаю, тут навіть Мозес вам нічого не скаже.

Мозес. Про книги я нічого не знаю.

Сер Олівер. Так, так. Виходить, нічого не залишилося з фамільного майна?

Чарльз Серфес. Дійсно, лишилось небагато, хіба що фамільні портрети. Там нагорі є кімната, де повнісінько предків. І якщо вам до смаку старовинне малярство, я їх задешево відступлю.

Сер Олівер. Що за чорт! Та не будете ж ви продавати своїх предків!

Чарльз Серфес. Першого-ліпшого з них тому, хто більше дасть!

Сер Олівер. Як! своїх дядьків і тіток?

Чарльз Серфес. Так, і дідів і бабок, і прадідів і прабабок теж.

Сер Олівер (*набік*). Е ні, тепер я відступаюсь від нього. (*Вголос*). Та що ви, чорт вас бери! Невже вам не шкода своїх рідних? Прокляття! Може, ви

мене вважаєте за Шейлока з отієї комедії і хочете здобути в мене грошей за власну плоть і кров?

Чарльз Серфес. Годі, любий маклер, не гнівайтесь, хіба вас обходить усе це—адже ви матимете щось за свої гроші.

Сер Олівер. Ну, добре, я їх купую. Гадаю, що зумію якось використати ці фамільні полотна. (*Набік*). О, цього я йому ніколи не подарую, ніколи!

Увіходить Кейрлес.

Кейрлес. Чарльз, чого ти не йдеш?

Чарльз Серфес. Я зараз не можу. Ми, знаєш, влаштовуємо нагорі аукціон. Оцей любий Преміум хоче купити всіх моїх предків.

Кейрлес. В пічку твоїх предків!

Чарльз Серфес. Ні, це вже він, коли схоче, кине їх потім у пічку. Зачекай, Кейрлес, ти нам потрібний: їй-богу, ти й будеш аукціонщиком! Ходімо з нами.

Кейрлес. Ну, ходім, мені однаково. Стукати молотком не важче, ніж косями. Ходім, ходім!

Сер Олівер (*набік*). О, розпусники!

Чарльз Серфес. Мозес, ходіте

з нами, ви будете цінувальником в разі потреби. Е, що це, любий Преміум, вам, здається, такі торги не до вподоби?

Сер Олівер. Ні, ні, мені дуже подобається! Ха-ха-ха! Так, так. Це ж просто чудова забавка—продати всю сім'ю з аукціону. Ха-ха! (*Набік*). Ах, марнотратник!

Чарльз Серфес. А що ж! Коли людині потрібні гроші, то де ж вона, до біса, їх дістане, коли не в своїх власних родичів?

Виходять.

ДІЯ IV

СЦЕНА I

Портретна галерея в домі Чарльза Серфеса.

Увійходять Чарльз Серфес, сер Олівер Серфес, Мозес і Кейрлес.

Чарльз Серфес. Прошу, панове, прошу, заходьте. Ось перед вами родина Серфесів, починаючи з норманського завоювання.

Сер Олівер. Чудова колекція, як на мене.

Чарльз Серфес. Так, так, це справжнє портретне малярство, без усяких там оздоб і окрас. Не те, що твори ваших сучасних Рафаелів, які хоч і подають строго витриманий образ, але так прикрашають картину, що оригінал може зникнути без шкоди для неї. Ні, ні, ці полотна цінні тільки своєю достомен-

ною схожістю: такі ж дубуваті й незграбні, як їхні оригінали, і ні на кого іншого в світі не схожі.

Сер Олівер. Ах, таких людей ми вже більше не побачимо!

Чарльз Серфес. Сподіваюсь, що так. Ви бачите, містер Преміум, як я люблю родинне життя: тут я частенько сиджу ввечері, оточений предками. Але прошу на підмостки, містер аукціонщик, оце старе подагричне батькове крісло добре придасться замість кафедри.

Кейрлес. Добре, добре! Але ж у мене, Чарльз, нема молотка. Який з мене буде аукціонщик без молотка?

Чарльз Серфес. От лихо, справді! А що це за пергамент? А, повна наша генеалогія. *(Знімає з полиці родовід)*. Ось маєш, Кейрлес! Це тобі не якась там паличка з червоного дерева, а ціле родове дерево, чуєш! Орудуй ним як молотком, збивай моїх предків їх власним родоводом.

Сер Олівер *(набик)*. Що за нелюд! Посмертний батьковбивця!

Кейрлес. Так, так, тут справді переписана вся ваша рідня. Слово честі, Чарльз, нічого зручнішого ти не міг і придумати: це ж буде не тільки мо-

лоток, а до того ж каталог для торгів. Починаймо! Продається, продається, продається!

Чарльз Серфес. Браво, Кейрлес! Отже, маємо мого двоюрідного діда, сера Річарда Ревліна, чудового генерала свого часу—запевняю вас. Він брав участь у всіх кампаніях герцога Мальборо²² й дістав оцей шрам над оком у битві під Мальплаке́. Що скажете, містер Преміум? Гляньте лишень, який герой! Не який-небудь обскубаний, як ваші теперішні голени офіцери, а вбраний у перуку й уніформу, як і годиться генералові. Скільки ви даєте?

Сер Олівер (*тихо до Мозеса*). Хаї він сам призначить.

Мозес. Містер Преміум хотів би почути вашу ціну.

Чарльз Серфес. Ну, що ж, він може мати його за десять фунтів—це певно недорого за полководця.

Сер Олівер (*набік*). Сили небесні! Свого знаменитого діда Річарда за десять фунтів! (*Уголос*). Добре, сер, я беру його за вашу ціну.

Чарльз Серфес. Кейрлес, пристукни дідуся Річарда. Перейдемо до його незаміжньої сестри, моєї двоюрід-

ної бабки Дебори, пензля Неллера²⁸. Вважається за одне з кращих його полотен, подібність—просто жахлива. Ось вона, гляньте, пастушка із своєю отарою. Можете мати її за п'ять фунтів десять шилінгів—вівці варті цих грошей.

Сер Олівер (*набік*). Ах, сердешна Дебора! Жінка, яка так високо цінила себе! (*Вголос*). П'ять фунтів десять шилінгів—вона моя.

Чарльз Серфес. Пристукни тітку Дебору! Ось ці двоє—якісь їхні кривні. Бачите, Мозес, ці портрети намальовані давно, коли чепуруни носили перуки, а дами—власне волосся.

Сер Олівер. Так, вірно, зачіски, здається, були трохи нижчі в ті часи.

Чарльз Серфес. Ну, що ж, беріть цю пару за ту ж ціну.

Мозес. Це недорого!

Чарльз Серфес. Кейрлес! А це ось—дід моєї матері, учений суддя, добре відомий у західній окрузі. У скільки ви його оцінюєте, Мозес?

Мозес. Чотири гінеї.

Чарльз Серфес. Чотири гінеї! Чорт забирай,—одна тільки перука його більше коштує. Містер Преміум, ви більше поважаєте правосуддя, давайте пристук-

немо його ясновельможність за п'ятнадцять.

Сер Олівер. Згода.

Кейрлес. Продано!

Чарльз Серфес. А ось його два брати, Уільям і Уолтер Блент, есквайри, обидва—члени парламенту, видатні оратори, і—що вже зовсім дивно—досі ніколи ще не продавались і не купувались.

Сер Олівер. Це й справді зовсім дивно! Даю за них скільки скажете—з поваги до парламенту.

Кейрлес. Добре сказано, любий Преміум! Пристукну їх за сорок.

Чарльз Серфес. Ось іще гарний хлоп'яга—не знаю, який він саме родич мені, але він був мером Манчестера. Беріть його за вісім фунтів.

Сер Олівер. Ні, ні, за мера й шести буде досить.

Чарльз Серфес. Гаразд, рахуйте в гінеях і я вам додам іще оцих двох олдерменів.

Сер Олівер. Беру їх.

Чарльз Серфес. Кейрлес, пристукни мера з олдерменами. Однак, чорт візьми, це ж ми так уроздріб цілий день торгуватимемо. Давайте краще гуртом. Що

ви скажете, добродію Преміум? Давайте триста фунтів за решту родичів.

Кейрлес. Так, так, це буде найкраще.

Сер Олівер. Добре, добре, коли це вам вигідніше. Беру всіх. Тільки тут є один портрет, який ви весь час обминали.

Кейрлес. Який? Оцей непоказний чоловічок над канапкою?

Сер Олівер. Саме цей, сер, хоч я зовсім не назвав би його непоказним чоловічком, ні в якому разі.

Чарльз Серфес. Що, оцей? Та це ж мій дядько Олівер! Портрет намальовано до його від'їзду в Індію.

Кейрлес. Твій дядько Олівер! От чорт, значить ти з ним ніколи не дійдеш згоди, Чарльз! Я такого непривітного обличчя ніколи в житті не бачив! Очі злопам'ятні, вираз такий, що спадщини від нього і не чекай. Запеклий шахрай, вір моєму слову! Хіба ви не згодні, добродію Преміум?

Сер Олівер. Слово честі, сер, ніяк не згоден! Це обличчя здається мені таким само чесним, як усі інші в цій кімнаті—живі чи мертві. Та, мабуть, дядько Олівер піде в гурті?

Чарльз Серфес. Е, ні, до цього

зась! Я з сердешним Ноллем не розлучуся. Старий був до мене дуже добрий, і я зберігатиму його портрет, аж поки в мене буде куток, де його почепити.

Сер Олівер (*набік*). Цей шибеник все ж таки мій племінник! (*Вголос*). А мені, сер, чомусь заманулося придбати саме цей портрет.

Чарльз Серфес. Дуже шкодую, але ви його не придбаєте. Та хіба вам не досить усіх інших?

Сер Олівер (*набік*). Прощаю йому все! (*Вголос*). Ось бачите, сер, коли мені щось ускочить в голову, я не шкодую грошей. Даю вам за цей портрет стільки ж, скільки за всі інші разом.

Чарльз Серфес. Не дражніть мене, добродію маклер, я сказав, що не розстануся з ним—і все.

Сер Олівер (*набік*). Як же це щеня скидається на свого батька! (*Вголос*). Ну, гаразд, добре, не буду. (*Набік*). Я раніше не помітив, але тепер мені здається, що я в світі не бачив такої подібності. (*Вголос*). Ось чек на всю суму.

Чарльз Серфес. Як? На вісімсот фунтів?

Сер Олівер. А ви не відступите сера Олівера?

Чарльз Серфес. Та ні ж, чорт!
Кажу вам востаннє!

Сер Олівер. Ну, про різницю не турбуйтеся, порахуємось іншим разом. А тепер—по руках! Ви чесний хлопець, Чарльз! Даруйте мені, сер, цю вільність. Мозес, ходім.

Чарльз Серфес. Їй-богу, кумедний стариган! Та слухайте, Преміум, наготуйте ж приміщення для цих джентльменів.

Сер Олівер. Так, так, я пришлю по них днів за два.

Чарльз Серфес. Тільки ж глядіть, щоб екіпаж був пристойний, бо більшість з них звикли їздити у власних каретах.

Сер Олівер. Так, так, пришлю по всіх, крім Олівера.

Чарльз Серфес. По всіх, крім цього маленького набоба.

Сер Олівер. Ви це твердо вирішили?

Чарльз Серфес. Абсолютно!

Сер Олівер (*набік*). Що за любий гульвіса! (*Вголос*). До побачення! Ходімте, Мозес. (*Набік*). Хай тепер лише спробують переконати мене, що він негідник! (*Виходить з Мозесом*).

Кейрлес. Ніколи не зустрічав отаких диваків!

Чарльз Серфес. Їй-богу, це якийсь король маклерів! І де це Мозес знайшов отакого чесного хлопця? А, ось і Раулі. Кейрлес, скажи там, що я зараз приєднаюсь до компанії.

Кейрлес. Добре. Тільки не піддавайся цьому йолопові, щоб він тебе не переконав розтринькати гроші на сплату якихось старих пліснявих боргів або на подібні нісенітниці. Бо всі ці торговці, Чарльз, страшенно зажерливі.

Чарльз Серфес. Вірно, вірно—і платити їм—значить тільки потурати їхній жадібності.

Кейрлес. Звичайно.

Чарльз Серфес. Так, так, будь спокійний. *(Кейрлес виходить)*. А справді, стариган цей забавний. Отже виходить, що дві третини цих грошей—п'ятсот тридцять фунтів—мої по праву. Боже мій! Предки, виявляється, значно більше коштують, ніж я гадав! Леді і джентльмени, ваш покірний і глибоко вдячний слуга! *(Церемонно розкланюється з портретами)*.

Увіходить Раулі.

Чарльз Серфес. А, Раулі, старий друже! Ви прийшли саме вчасно, щоб попрощатись з вашими старими знайомими,

Раулі. Так, я чув, що їх продано. Але мене дивує, що ви у веселому настрої за таких сумних обставин.

Чарльз Серфес. В тім-то й річ! Обставини такі сумні, що ніяк не можна втрачати веселого настрою. Буду хворіти на сплін, коли забагатію. Вас, здається, дивує, що я не сумую, розлучаючись із стількома родичами? Це справді дуже тяжко. Та ви бачите—в них жоден м'яз на обличчі не здригнеться—чого ж мені плакати?

Раулі. Ви й на хвилину не можете стати серйозним.

Чарльз Серфес. Присягаюсь, що зараз я серйозний. Ось, мій чесний Раулі, розміняйте цей чек і негайно передайте сотню фунтів старому Стенлі.

Раулі. Сотню фунтів! Подумайте тільки!

Чарльз Серфес. А, чорт, не перечуйте! Бідоласі Стенлі треба негайно допомогти, а якщо ви не поквапитесь, то з'явиться хто-небудь, у кого більші права на ці гроші.

Раулі. А в тім-то й справа! Я ніколи не перестану повторювати вам стару приказку...

Чарльз Серфес. „...Перше справед-

ливість, потім великодушність“. Я б так і робив, якби міг. Та справедливість—стара кульгава карга, і я ніяк не можу примусити її йти в ногу з великодушністю.

Раулі. Чарльз, якби ви поміркували хоч годинку!

Чарльз Серфес. Та знаю, знаю, все це вірно. Але слухайте, Раулі, поки я щось маю, я буду давати, хоч би тобі що! Отже, до біса вашу економію. А тепер—грати! (*Виходять*).

СЦЕНА II

Інша кімната в тому ж домі.

Увіходять сер Олівер і Мозес.

Мозес. Ну, що ж, сер, ви, як то каже сер Пітер, бачили Чарльза в усій красі й славі. Шкода, що він такий марнотратник!

Сер Олівер. Так, але він не схотів продати мій портрет.

Мозес. І так полюбляє жінок і вино.

Сер Олівер. Але він не схотів продати мій портрет!

Мозес. І так багато грає.

Сер Олівер. Але він не схотів продати мій портрет! А, ось і Раулі,

Увіходить Раулі.

Раулі. Сер Олівер, ви, я чув, придбали...

Сер Олівер. Так, так, наш молодий гультяй повикидав своїх предків, як старі шпалери.

Раулі. І після цього він доручив мені повернути вам частину одержаних грошей—тобто вам, оскільки ви репрезентуєте нужденного старого Стенлі.

Мозес. Ах, яка шкода, що він такий жалісливий!

Раулі. А в передпокої чекають панчішник і двоє кравців, яким він певне не заплатить, а ця сотня їх би влаштувала.

Сер Олівер. Годі, годі, я сплачу його борги і його добродійні витрати. Але тепер я вже не маклер: ви відрекомендуєте мене старшому братові як бідного Стенлі.

Раулі. Тільки не зараз. Я знаю, що сер Пітер саме збирався бути в нього в цей час.

Увіходить Тріп.

Тріп. О, пробачте, панове, що я не провів вас. Зайдіть сюди на хвилинку, Мозес, на два слова. (*Виходить з Мозесом*).

Сер Олівер. От крутій! Чи повірите ви, що цей жевжик перехопив єврея, як тільки ми прийшли, і хотів раніше свого пана витягти з нього грошенят.

Раулі. Невже?

Сер Олівер. Так! І тепер вони умовляються про позику під заставу річного жалування цього слуги. Ах, любий Раулі, за моєї молодості слуги переймали дурощі своїх панів, та й то зношені й потерті. А тепер вони вбираються в їх пороки, немов у парадний камзол щойно від кравця!

Виходять.

СЦЕНА III

Бібліотека в домі Джозефа Серфеса.

Увійходять Джозеф Серфес і слуга.

Джозеф Серфес. Нема листа від леді Тізел?

Слуга. Ні, сер.

Джозеф Серфес (*набік*). Дивно, що вона не сповістила, коли не може прийти. Сер Пітер напевне мене не підозрює. Однак, прикро було б втратити багату спадкоємицю через те, що я плутаюся з його жінкою. У всякому разі

Чарльзова розбещеність та погана репутація стануть мені в пригоді.

Стукають.

Слуга. Сер, це, мабуть, леді Тізіл.

Джозеф Серфес. Чекай! Перш, ніж відчиняти, подивись, чи це вона. Якщо це мій брат, я скажу тобі, що робити.

Слуга. Це їх вельможність, сер. Вони завжди залишають ноші в модистки на сусідній вулиці.

Джозеф Серфес. Чекай, чекай! Постав ширму сюди, проти вікна, отак. Моя сусідка навпроти надто цікава стара дівчина. *(Слуга пересуває ширму й виходить)*. Доведеться мені грати в нелегку гру. Леді Тізіл починає догадуватись про мої плани щодо Марії. Але вони повинні лишитись для неї таємною, принаймні, доки вона не буде в моїй владі.

Увіходить леді Тізіл.

Леді Тізіл. Що це за чутливий монолог? Ви дуже заждались мене? Ах, боже мій, не дивіться так суворо. Присягаюсь, я не могла прийти раніше.

Джозеф Серфес. О, пані, точність — це риса, яка зовсім не до лиця такій світській жінці.

Підсуває стільці й сідає після того, як сіла леді Тізіл.

Леді Тізіл. Слово честі, ви повинні пожаліти мене. Ви знаєте, що сер Пітер так погано поводить ся зі мною останнім часом і так ревнує мене до Чарльза — цього тільки бракувало! Правда?

Джозеф Серфес (*набік*). Добре, що лихослів'я моїх, друзів підтримує його помилку.

Леді Тізіл. Мені дуже хотілося б, щоб він дозволив Марії віддатись за Чарльза, тоді він, мабуть, заспокоїться. А ви хотіли б цього, містер Серфес?

Джозеф Серфес (*набік*). Е, ні! (*Вголос*). О, безперечно хотів би! Бо тоді моя люба леді Тізіл теж переконалася б, які безпідставні були її підозріння, ніби я маю якісь плани щодо цієї дурненької дівчини.

Леді Тізіл. Ну, гаразд, я ладна вірити вам. Та хіба це не образливо, коли про тебе плетуть усякі погані речі? А тут ще моя приятелька леді Сніруел поширила про мене я вже не знаю скільки пліток, і все абсолютно без підстав — ось що мене обурює.

Джозеф Серфес. Це справді обурливо, коли без підстав, Так, так, саме

це й ображає, бо коли про тебе кажуть щось погане, то втішити може хіба лише свідомість, що ти заслужив це.

Леді Тізіл. Ну, звичайно, в такому разі я дарувала б їм, але нападати на мене, коли я така не винна і ніколи сама не кажу нічого поганого про інших, тобто про друзів, а тут іще сер Пітер з його буркотінням та підозріннями! А в мене ж на совісті — нічого поганого! Справді, це просто нестерпно!

Джозеф Серфес. Однак, моя люба леді Тізіл, ви самі винуваті, що терпите все це. Коли чоловік безпідставно підозрює жінку, позбавляючи її довір'я, святість шлюбної згоди знищується, і жінка повинна заради честі своєї статі перехитрити чоловіка.

Леді Тізіл. Невже? Значить, коли він підозрює мене без причин, то, виходить, найкращий спосіб вилікувати його від ревнощів — це створити для них підставу?

Джозеф Серфес. Безперечно, бо чоловік ніколи не повинен помилятися щодо вас, і в такому випадку ви повинні согрішити, щоб ушанувати його проникливість.

Леді Тізіл. Звичайно, ви маєте ціл-

ковиту рацію і якби свідомість моєї невинності...

Джозеф Серфес. Ах, моя люба пані, у цьому ваша велика помилка, вам найбільше шкодить саме ця свідомість невинності. Що змушує вас нехтувати умовностями її думкою світу? Саме свідомість вашої власної невинності. Що дозволяє вам робити безліч необачних вчинків? Знов-таки свідомість вашої невинності. Через що ви не миритесь з поганою вдачею сера Пітера і ображаєтесь на його підозріння? Знов-таки через свідомість вашої невинності.

Леді Тізіл. Справді так!

Джозеф Серфес. Ну, люба моя леді Тізіл, якби ви хоч трішечки схибили, ви навіть не уявляєте, які б ви зробились обережні, як добре ви жили б у злагоді з чоловіком.

Леді Тізіл. Ви думаєте?

Джозеф Серфес. О, я певен цього! І тоді враз припинилися б усі плітки, бо... ваша репутація зараз скидається на повнокровну особу, що вмирає від надмірного здоров'я.

Леді Тізіл. Так, так, значить, на вашу думку, я повинна грішити для само-

оборони і розлучитися з чеснотою, щоб урятувати репутацію?

Джозеф Серфес. Вірте мені, міледі, це так і є.

Леді Тізіл. Яка дивна теорія! Цілком новий рецепт проти наклепу!

Джозеф Серфес. Безпомилковий, присягаюсь. обачність, як і досвідченість, не даються задарма.

Леді Тізіл. Що ж, якщо я колись у цьому переконаюсь...

Джозеф Серфес. О, справді, міледі, ви повинні переконатись! Так, так, боронь боже, щоб я радив вам зробити щось недобре. Ні, ні, я надто чесний, щоб бажати таке.

Леді Тізіл. А чи не здається вам, що чесність ми могли б лишити осторонь? *(Підводиться)*.

Джозеф Серфес. Ах, я бачу, ви ще не позбулися шкідливого впливу вашого провінціального виховання.

Леді Тізіл. Боюся, що так. І я мушу вам щиро признатись: якщо мене щось може штовхнути на поганий вчинок, то вже скоріше грубе поводження сера Пітера, ніж ваша чесна логіка.

Джозеф Серфес. Але клянусь цією ручкою, якої він не гідний... *(Бере її руку)*.

Увіходить слуга.

Чорт тебе приніс, йолопе, чого тобі треба?

Слуга. Прошу вибачення, сер, але я гадав, що вам буде неприємно, якщо сер Пітер зайде без попередження.

Джозеф Серфес. Сер Пітер! У-у, диявол!

Леді Тізіл. Сер Пітер! О боже! Що ж робити! що робити!

Слуга. Сер, це не я його впустив.

Леді Тізіл. О, яке нещастя! Що з мною буде? Ну, містер Логік... О, рятуйте, він уже на сходах — я заховуюсь отут. Щоб я будь-коли знов учинила таку необачність! (*Ховається за ширму*).

Джозеф Серфес. Подай мені оту книгу.

Сідає. Слуга робить вигляд, що поправляє його зачіску.

Увіходить сер Пітер Тізіл.

Сер Пітер. А, як завжди, за самовдосконаленням, містер Серфес, містер Серфес! (*Ляскає Джозефа по плечу*).

Джозеф Серфес. О, любий сер Пітер, прошу пробачення. (*Позіхає й кидає геть книгу*). Я тут задрімав над дурнячою книгою. Дуже, дуже радий,

що ви завітали. Ви, здається, не були тут з того часу, як я обладнав цю кімнату? Книжки—це, знаєте, єдина річ, якою я пишаюсь.

Сер Пітер. Тут справді дуже мило. Так, так, чудово. І ви навіть з ширми зробили джерело знання—вона, бачу, завішана картами.

Джозеф Серфес. Так, ця ширма дуже зручна.

Сер Пітер. Особливо, я думаю, коли треба щось відшукати якнайшвидше.

Джозеф Серфес (*набік*). Чи якнайшвидше щось сховати.

Сер Пітер. Однак, я маю до вас одну особисту справу.

Джозеф Серфес (*до слуги*). Можеш іти.

Слуга. Слухаю, сер. (*Виходить*).

Джозеф Серфес. Прошу, сер Пітер, сідайте...

Сер Пітер. Ну, ось, любий друже, ми тепер самі, і я хотів би полегшити свою душу перед вами. Є одне питання, що дуже мене турбує. Коротше кажучи, любий друже, поведінка леді Тізол останнім часом завдає мені багато горя.

Джозеф Серфес. Невже? Мені дуже сумно це чути.

Сер Пітер. Так, цілком ясно, що вона до мене байдужа, але ще гірше те, що я маю підстави гадати, що вона кохає іншого.

Джозеф Серфес. Та' невже? Ви дивуєте мене!

Сер Пітер. Так, і, між нами кажучи, я, здається, знаю цю особу.

Джозеф Серфес. Та що ви кажете! Ви мене просто жахаєте!

Сер Пітер. Ах, любий друже, я знаю, що ви співчуватимете мені.

Джозеф Серфес. Так, вірте мені, сер Пітер, таке відкриття вразило б мене не менше, ніж вас!

Сер Пітер. Я певен цього. Ах, яке щастя мати друга, якому можна довірити навіть сімейну тайну! Та чи догадуєтесь ви, кого я маю на думці?

Джозеф Серфес. Ніякої уяви! Невже це Бенджамен Бекбайт?

Сер Пітер. Ні, ні! А що, коли це Чарльз?

Джозеф Серфес. Мій брат! Неможливо!

Сер Пітер. О, дорогий мій друже, ваше добре серце обманює вас. Ви судите про інших по собі.

Джозеф Серфес. Звичайно, сер

Пітер, серцю, що повно своєї чесноти, важко повірити в підступність іншого.

Сер Пітер. Вірно, але брат ваш — людина неморальна. Від нього ніколи не почувеш нічого подібного.

Джозеф Серфес. Зате я певен, що леді Тізіл — особа високих принципів.

Сер Пітер. Так, але які принципи встоять проти чар гарного веселого юнака?

Джозеф Серфес. Це, звичайно, вірно.

Сер Пітер. І потім, знаєте, між нами така різниця в літах! Дуже неймовірно, щоб вона мене кохала; а якби виявилось, що вона мене зраджує і я б розголосив свою ганьбу, ціле місто глузувало б з мене, старого дурня, що одружився з молодого дівчиною.

Джозеф Серфес. Вірно, вірно, звичайно — глузували б!

Сер Пітер. Глузували б, та ще й складали б віршики, писали б статейки і чорт його знає, що іще.

Джозеф Серфес. Ні, ви не повинні розголошувати цього.

Сер Пітер. А головне, розумієте, мене найбільш вражає, що саме племінник мого старого друга сера Олі-

вера міг заміритись на такий недобрий вчинок.

Джозеф Серфес. В тім-то й річ! Коли стріла образи зазублена невдячністю, рана вдвоє небезпечніша.

Сер Пітер. Так, а я ж був йому, так би мовити, опікуном, я так часто приймав його в своєму домі, я ні разу в житті не відмовив йому в добрій раді!

Джозеф Серфес. О, це просто неймовірно! Людина, здатна на таку підлоту, звичайно, може існувати. Але щодо мене, поки ви не подасте мені певних доказів, я не йнятиму віри. В усякому разі, якщо це буде доведено,— він мені більше не брат, я зрікаюсь його. Бо людина, що може порушити закон гостинності й спокусити дружину свого друга, має бути затаврована, як болячка людства.

Сер Пітер. Яка відмінність між ним і вами! Які благородні думки!

Джозеф Серфес. Все ж таки честь леді Тізіл для мене понад усяку підозру.

Сер Пітер. Мені й самому не хотілося б думати про неї погано. Я хочу усунути всякі приводи для сварок між нами. Вона вже кілька разів докоряла

мені, що я не виділяю їй окремого майна, а під час останньої сварки навіть на-тякнула, що не дуже сумуватиме, коли я помру. Ну, оскільки погляди наші на домашні витрати розбіжні, я й вирішив надати їй у цьому повну волю. А коли я помру, вона переконається, що я за життя не був байдужий до її інтересів. Ось, мій друже, чорнетки двох документів, про які я хотів би почути вашу думку. Один з них надає їй право витрачати щороку вісімсот фунтів, а другий — одержати все моє майно після моєї смерті.

Джозеф Серфес. Сер Пітер, це справді благородний вчинок. (*Набік*). Аби тільки це не збило з пуття мою ученицю!

Сер Пітер. Так, я вирішив, щоб у неї більше не було причин для нарікання. Але я поки що не хотів би, щоб вона знала про цей вияв моєї любові до неї.

Джозеф Серфес (*набік*). Я б теж не хотів, якби це було можливо.

Сер Пітер. А тепер, любий мій друже, поговоримо, коли хочете, про ваші заміри щодо Марії.

Джозеф Серфес (*тихо*). Ах, ні, сер Пітер! Іншим разом, будь ласка!

Сер Пітер. Мені дуже сумно, що ви так повільно завойовуєте її прихильність.

Джозеф Серфес (*тихо*). Прошу, годі про це. Що значать мої розчарування, коли йдеться про ваше щастя! (*Набік*). От чорт, він-таки занастить мене!

Сер Пітер. І хоч' ви ні за що не хочете, щоб я розповів леді Тізіл про вашу страсть, я певен, що вона буде на вашому боці в цій справі.

Джозеф Серфес. Благаю вас, сер Пітер, зробіть мені ласку, не треба зараз про це. Я надто схвильований предметом попередньої бесіди, щоб думати про власні справи. Людина, якій друг довірив свої турботи, ніколи не...

Увіходить слуга.

Ну, чого тобі?

Слуга. Ваш брат, сер, розмовляють на вулиці з якимсь джентльменом і кажуть, що ви зараз певне вдома.

Джозеф Серфес. От іще йолоп! Нема мене вдома, я вийшов на цілий день.

Сер Пітер. Чекайте хвилину, мені щось спало на думку! Хай він скаже, що ви дома.

Джозеф Серфес. Добре, впусти його. (*Слуга виходить*). (*Набіж*). Він принаймні затулить рот серу Пітеру.

Сер Пітер. А тепер, друже любий, прошу вас, зробіть мені ласку. Поки Чарльз не прийшов, сховайте мене кудись, а самі закиньте йому те, про що ми зараз говорили; його відповідь може зразу ж мене заспокоїти.

Джозеф Серфес. Змилуйтесь, сер Пітер! Невже ви хочете втягти мене в таку негарну гру, щоб я ставив пастку власному братові?

Сер Пітер. Та ви ж самі кажете, що певні в його невинності. А коли так, ви зробите йому велику послугу, давши привід виправдатись, і заспокоїте моє серце. Ні, ви не відмовите мені! (*Підходячи до ширми*). Ось тут, за ширмою. Гей, що за чортovinня! Там вже хтось, здається, слухає! Слово честі, я бачив спідницю!

Джозеф Серфес. Ха-ха-ха! Це справді смішно! Слухайте, любий сер Пітер. Хоч я, безперечно, ворог любовних інтриг, бо це неморально, проте це ж не значить, що я якийсь Йосиф Прекрасний! Так ось, це француженка-модисточка, лукаве створіннячко, що

вчає до мене. Ну, коли ви ввійшли, вона засоромилась і сховалась за ширму.

Сер Пітер. Ах, ви, Йосифе Прекрасний! Чи міг я подумати!.. Та що ж це! Вона, виходить, чула все, що я казав про свою жінку?

Джозеф Серфес. О, це далі не піде, будьте певні!

Сер Пітер. Правда? Ну, то хай собі слухає все. Ось у вас якась комірка, я можу сюди.

Джозеф Серфес. Добре, лізьте.

Сер Пітер (*ховаючись у комірці*). От крутій! От шибеник!

Джозеф Серфес. Трохи не вскочив! Ну й становище справді: так розтикати чоловіка й жінку!

Леді Тізіл (*виглядаючи*). Можна мені вислизнути?

Джозеф Серфес. Сидіть тихо, ангеле мій!

Сер Пітер (*виглядаючи*). Джозеф, притисніть його як слід!

Джозеф Серфес. Не висувайтесь, любий друже!

Леді Тізіл (*виглядаючи*). Може б ви замкнули сера Пітера?

Джозеф Серфес. Тихо, моя радість!

Сер Пітер (*виглядаючи*). А ви певні, що модисточка не плескатиме?

Джозеф Серфес. Ховайтесь, ховайтесь, любий сер Пітер! Їй-богу шкода, що ключа немає!

Увіходить Чарльз Серфес.

Чарльз Серфес. Гей, братику! Що це значить? Твій слуга мене спочатку не пускав. Хто в тебе був тут? Єврей? Дівчина?

Джозеф Серфес. Нікого такого не було, запевняю тебе.

Чарльз Серфес. А чому сер Пітер утік? Адже він був тут?

Джозеф Серфес. Був, але, почувши, що ти йдеш, не схотів зостатись.

Чарльз Серфес. Чи не злякався, бува, старий, що я в нього проситиму грошей?

Джозеф Серфес. Ні, сер. Але мені дуже сумно було почути, Чарльз, що останнім часом ти завдаєш цьому достойному джентльменові дуже багато турбот.

Чарльз Серфес. Так, кажуть, що я завдаю турбот багатьом достойним джентльменам. Але що саме трапилось, будь ласка?

Джозеф Серфес. Сказати тобі щиро, брате, він підозрює, що ти намагаєшся відібрати в нього серце леді Тізіл.

Чарльз Серфес. Хто, я? Господи, тільки не я, слово честі! Ха-ха-ха! Виходить, старий нарешті догадався, що взяв молоду жінку, га? Чи, радше, леді Тізіл нарешті догадалась, що в неї старий чоловік!

Джозеф Серфес. Не годиться з цього сміятись, брате. Той, хто може глузувати...

Чарльз Серфес. Вірно! Наперед згодний з тим, що ти скажеш. Але серйозно, мені ніколи й на думку не спадало те, в чому ти мене винуватиш, слово честі!

Джозеф Серфес *(вголос)*. Ну, що ж, сер Пітер буде дуже радий почути це.

Чарльз Серфес. Щоправда, був час, коли мені здавалось, що я подобаюсь їй. Але з свого боку я—присягаюсь—не давав їй ніякого приводу... До того ж ти знаєш моє почуття до Марії.

Джозеф Серфес. І я певен, брате, що навіть якби леді Тізіл виявила найпалкіше кохання до тебе...

Чарльз Серфес. Ось бачиш, Джозеф, я, здається, ніколи не міг би вчинити умисне щось безчесне. Але якби гарненька жінка сама кинулась мені на шию—і якби ця гарненька жінка була одружена з чоловіком, що годиться їй у батьки...

Джозеф Серфес. Ну?

Чарльз Серфес. Ну, я був би змушений...

Джозеф Серфес. Що?

Чарльз Серфес. Я був би змушений позичити в тебе трішечки моральності—ось і все. Однак, брате, мене дуже дивує, що, говорячи про леді Тізіл, ти називаєш мене, бо, слово честі, я завжди гадав, що її фаворит—це ти.

Джозеф Серфес. Чарльз, як тобі не соромно! Що за дурниці!

Чарльз Серфес. Та справді ж, я сам бачив, як ви обмінювались такими виразними поглядами...

Джозеф Серфес. Ні, ні, сер, геть жарт!

Чарльз Серфес. Їй-богу, я говорю серйозно. Пам'ятаєш, я зайшов якимось сюди...

Джозеф Серфес. Чарльз, прошу...

Чарльз Серфес. І застав вас удвох...

Джозеф Серфес. Чорт забери, сер, я настоюю...

Чарльз Серфес. І ще був випадок, коли твій слуга...

Джозеф Серфес. Брате, брате, слухай! (*Набік*). Як мені його спинити?

Чарльз Серфес. Знаєш що...

Джозеф Серфес. Цить! Ти пробач мені, але сер Пітер чує все, що ти кажеш. Я знаю, що ти виправдаєшся, інакше ні за що б не погодився.

Чарльз Серфес. Як, сер Пітер? Де ж він?

Джозеф Серфес. Тихо, він тут. (*Вказує на комірку*).

Чарльз Серфес. Ну, присягаюсь богом, я його витягну звідти! Сер Пітер, виходьте!

Джозеф Серфес. Ні, ні.

Чарльз Серфес. Ви чуєте, сер Пітер? Ідть-но на розправу! (*Витягує сера Пітера*). Як? Мій старий опікун став інквізитором, шпигуном, він підслуховує?

Сер Пітер. Дайте мєні вашу руку, Чарльз! Я бачу, що несправедливо підозрював вас; та не сердьтеся на Джозефа, це був мій план!

Чарльз Серфес. Невже?

Сер Пітер. Але я вважаю, що ви виправдались. Слово честі, я тепер про вас далеко кращої думки. Те, що я чув, було мені дуже приємно.

Чарльз Серфес. Щастя, що ви не чули більше—правда, Джозеф?

Сер Пітер. Ви вже збирались перейти в наступ.

Чарльз Серфес. Та ні, це був жарт.

Сер Пітер. Ще б пак, я надто певен у його чесності.

Чарльз Серфес. Але ви могли б так само запідозрити його, як і мене, правда, Джозеф?

Сер Пітер. Годі, годі, я вам вірю.

Джозеф Серфес (*набік*). Хоч би вони скоріше забрались звідси!

Сер Пітер. І в майбутньому, сподіваюсь, ми ще краще порозуміємось.

Увіходить слуга й говорить пошепки до Джозефа Серфеса.

Слуга. Леді Сніруел внизу й бажає увійти.

Джозеф Серфес. Леді Сніруел! От лихої години! Сюди не можна! (*Слуга виходить*). Джентльмени, прошу пробачення, я почекаю вас унизу; там до мене прийшли в приватній справі.

Чарльз Серфес. Ну, то що з того, ви можете поговорити в другій кімнаті. Ми з сером Пітером давно не бачились, мені треба йому дещо сказати.

Джозеф Серфес (*набік*). Їх не можна залишати віч на віч. (*Вголос*). Я відішлю цю людину і враз повернусь. (*Тихо до сера Пітера*). Сер Пітер, не проговоріться про французьку модисточку.

Сер Пітер (*тихо до Джозефа Серфеса*). Я! Ніколи в світі! (*Джозеф Серфес виходить*). Ах, Чарльз, якби ви більше бували в товаристві вашого брата, можна було б надіятись на ваше вдосконалення. Це людина високих правил. Нема в світі нічого благороднішого, як людина високих правил.

Чарльз Серфес. Пхе! Надто вже він великий мораліст. Він так піклується про своє добре ім'я, як він каже, що, мабуть, скоріше пустить у свій дім папа, ніж дівчину.

Сер Пітер. Е, ні, ні! Це вже ви несправедливі до нього. Ні, ні! Джозеф— не розпусник, але він і не такий уже святий щодо цього. (*Набік*). Страшенно кортить мені сказати йому: от би посміялися ми з Джозефа!

Чарльз Серфес. Е, чого там уже казати! Це ж справжній анахорет, молодий відлюдько!

Сер Пітер. Е, ні, почекайте, ви його не ображайте: адже він може про це взнати, кажу вам.

Чарльз Серфес. Як, невже ви йому скажете?

Сер Пітер. Ні, але—знаєте. (*Набік*). Е, чорт, скажу йому. (*Вголос*). Слухайте, хочете добре покепкувати з Джозефа?

Чарльз Серфес. Це було б просто чудово!

Сер Пітер. Ну, так ми ж посміємося! Я відплачу йому за те, що він мене виказав. (*Пошепки*). Коли я прийшов, у нього була дівчина.

Чарльз Серфес. Що? В Джозефа? Ви жартуєте!

Сер Пітер. Цить! Француженка-модисточка і—що найкумедніше—вона й зараз у цій кімнаті!

Чарльз Серфес. Та де ж вона, біс її візьми!

Сер Пітер. Тсс! кажу вам, що вона тут. (*Вказує на ширму*).

Чарльз Серфес. За ширмою! Чити ба! Ану відкриємо її!

Сер Пітер. Ні, ні, він іде—не треба, слово честі!

Чарльз Серфес. Ох, ти ж канальство! Погляньмо на модисточку!

Сер Пітер. Ні за що в світі! Джозеф ніколи не подарує мені цього.

Чарльз Серфес. Я візьму це на себе.

Сер Пітер. Начувайтесь, він іде.

Чарльз Серфес перекидає ширму.

Увіходить Джозеф Серфес.

Чарльз Серфес. Леді Тізі! Що за чудо!

Сер Пітер. Леді Тізі! Що за чорт!

Чарльз Серфес. Сер Пітер, це одна з найчарівніших французенок-модисточок, яких я будь-коли бачив. Їй-богу, ви тут, мабуть, розважалися грою в схованки, але я не розумію, хто ж кого дурив? Може ви, міледі, поясните мені все це? Ні слова. Брате, чи не відповіси ти мені на моє питання? Як! Невже ж і мораль оніміла! Сер Пітер, хоча вас я застав у п'їтмі, та може тепер вам пояснішало трохи? Всі мовчать! Ну, що ж—хоча для мене це все загадка, та ви всі, напевне, прекрасно розумієте одне одного. Отже я вас поки-

даю. (*На виході*). Брате, мені сумно, що ти завдав цьому достойному джентльменові таких турбот. Сер Пітер! Нема нічого благороднішого в світі, як людина високих правил! (*Виходить*).

Джозеф Серфес. Сер Пітер,— хоча, безумовно, я визнаю, що обставини проти мене,— якщо ви будете ласкаві вислухати... Я не маю сумніву— мої пояснення задовольнять вас.

Сер Пітер. Прошу, сер.

Джозеф Серфес. Справа в тім, сер, що леді Тісл, знаючи про мої наміри щодо вашої вихованки Марії,— тобто я хочу сказати, сер, леді Тісл, побоюючись ваших ревнощів— і знаючи мою дружню прихильність до вашої родини— вона, сер, бачите— прийшла сюди, щоб зажадати від мене пояснень щодо моїх намірів— але, як вже казав,— боячись ваших ревнощів— вона заховалась— от і все, запевняю вас, все, що було насправді.

Сер Пітер. Надзвичайно ясний звіт, слово честі, ручуся, що леді підтвердить кожний його пункт.

Леді Тісл. Ні одного слова, сер Пітер!

Сер Пітер. Як! Невже ви не вважаєте за доцільне підтримати цю брехню?

Леді Тізіл. В тому, що цей пан сказав вам, нема ні слова правди.

Сер Пітер. Охоче вірю вам, пані.

Джозеф Серфес (*тихо до леді Тізіл*). Чорт забери, пані, невже ви зрадите мене?

Леді Тізіл. Пане лицемір, з вашої ласки я говоритиму за себе.

Сер Пітер. Е, сер, облиште її—ви побачите, що вона без вашої допомоги вигідає ще кращу небилицю.

Леді Тізіл. Слухайте, сер Пітер! Сюди я прийшла не в справах вашої вихованки і навіть не знаючи, що цей пан має якісь наміри щодо неї. Я прийшла, спокушена його підступними намовляннями, готова слухати його удавані любовні признання, а може й принести вашу честь у жертву його підлоті.

Сер Пітер. Ну, тепер правда на решті виявляється.

Джозеф Серфес. Ця жінка збожеволіла!

Леді Тізіл. Ні, сер, вона отямилась, і ви самі допомогли цьому. Сер Пітер, я не надіюсь, що ви повірите мені, але ніжність, яку ви виявили до мене, будши певні; що я не чую вас, так зворушила мое серце, що якби я вийшла

звідси, уникнувши цього ганебного відкриття, моє даліше життя довело б вам щирю мою вдячність. Щождо цього велемовного лицеміра, що ладен був звести дружину свого надто довірливого друга, в той же час удаючи благородну пристрасть до його вихованки,—то він тепер так низько впав у моїх очах, що я зневажаю сама себе за те, що слухала його. (*Виходить*).

Джозеф Серфес. Незважаючи на все це, сер Пітер, сам бог знає...

Сер Пітер. Що ви негідник! Отже лишая вас віч на віч з вашою совістю.

Джозеф Серфес. Ви надто квапитесь, сер Пітер; ви повинні вислухати мене. Людина, що, не переконавшись, відмовляється...

Сер Пітер. О, хай вони будуть прокляті, ваші мудрі правила!

Сер Пітер і Джозеф Серфес виходять, продовжуючи розмову.

ДІЯ V

СЦЕНА I

Бібліотека Джозефа Серфеса.

Увіходять Джозеф Серфес і слуга.

Джозеф Серфес. Містер Стенлі?,
З чого ти взяв, що я хочу його бачити?
Ти ж знаєш, що він ходить жебрати.

Слуга. Сер, я б не пустив його, але
з ним прийшов цей містер Раулі.

Джозеф Серфес. Ать, йолоп! Справ-
ді підхожий у мене настрій, щоб прий-
мати бідних родичів! Ну, то чого ж ти
не просиш його сюди?

Слуга. Зараз сер, їй-богу, сер, не
моя провина, що сер Пітер знайшов тут
міледі...

Джозеф Серфес. Геть, дурню!
(Слуга виходить). Ні, доля, здається, ні
з кого ще так не глумиться! А я ж—не-
поганий дипломат! Моя репутація в очах

сера Пітера, мої надії на шлюб з Марією — все пропало за одну мить! Саме час мені вислухувати чужі печалі! Та в мене зараз не знайдеться й слова співчуття до Стенлі. Ось і він, і Раулі з ним. Треба опанувати себе й прибрати хоч трохи жалісливого виразу. *(Виходить)*.

Увіходять сер Олівер Серфес і Раулі.

Сер Олівер. Що це? Він не хоче нас бачити. Це він вийшов?

Раулі. Це він, сер. Та, я боюсь, ви з'явилися надто несподівано. Нерви в нього такі чутливі, що він просто не може бачити бідного родича. Мені слід було підготувати його наперед.

Сер Олівер. А, к чорту його нерви! І це ж його сер Пітер вихваляє, як людину високоблагородного способу думання.

Раулі. Щодо його способу думання, не беруся висловлюватись. Треба віддати йому належне — умоглядної доброзичливості в нього не менш, ніж у всякого іншого джентльмена в королівстві, але його чутливість не дозволяє йому виявляти свою доброту в дії.

Сер Олівер. А проте в нього на устах ціла злива благородних почуттів.

Раулі. О, цілком справедливо, сер Олівер—на устах! Бо, я гадаю, він міцно дотримується правила—милосердя починається з власного дому.

Сер Олівер. А його милосердя, здається, таке домосидне, що ніколи не переступає за поріг.

Раулі. Гадаю, ви переконаєтесь у цьому. Але ось і він: Не буду вам заважати. Значить, як тільки ви вийдете, я повернусь і сповіщу про прибуття сера Олівера.

Сер Олівер. Так, а потім ми зустрінемося в сера Пітера.

Раулі. Не гаючи ні хвилини. (*Виходить*).

Сер Олівер. Не подобається мені його солоденький вираз!

Увіходить Джозеф Серфес.

Джозеф Серфес. Десять тисяч пробачень, що змусив вас чекати. Містер Стенлі, коли не помиляюсь?

Сер Олівер. До ваших послуг.

Джозеф Серфес. Сер, прошу зробити мені честь—присядьте. Дуже прошу вас.

Сер Олівер. Ах, сер, не турбуйтеся. (*Набік*). Надто вже він гречний!

Джозеф Серфес. Я не маю приємності бути з вами знайомим, містер Стенлі, але я дуже щасливий бачити вас у доброму здоров'ї. Ви, здається, близький родич моєї покійної матері, містер Стенлі?

Сер Олівер. Так, сер. Такий близький, що моя теперішня злиденність може зашкодити добрій славі її заможних дітей. Інакше я ніколи не дозволив би собі турбувати вас.

Джозеф Серфес. Сер, ви можете не виправдуватись. Той, хто перебуває в скруті, навіть коли б він не був кривим, має право на братську допомогу багатих. Я щиро бажав би належати до числа цих останніх, щоб мати змогу пропонувати вам хоча б невелику підтримку.

Сер Олівер. Якби ваш дядько сер Олівер був тут,—в мене був би друг.

Джозеф Серфес. Я був би дуже радий, якби він був тут. Вірте мені—в моїй особі ви мали б палкого заступника перед ним.

Сер Олівер. Я не потребую заступників,—моя бідність обстала б за мене. Але я сподівався, що його щедрість могла б зробити вас знаряддям його милосердя.

Джозеф Серфес. Любий мій сер,

ви цілком хибно інформовані. Сер Олівер достойна людина, дуже достойна, але скупість, містер Стенлі,—це вада, властива його вікові. Скажу вам по щирості, сер, між нами,—те, що він зробив для мене—просто ніщо. Люди, я знаю, думали інакше, а я з свого боку ніколи не спростовував цих чуток.

Сер Олівер. Як? Невже він не посилав вам зливків золота, рупій, коштовностей?

Джозеф Серфес. О, любий сер, нічого такого! Ні, ні, самі тільки дрібні подарунки—фарфор, шалі, чай, індійські рукописи, щипці для горіхів... ось і все, запевняю вас.

Сер Олівер (*набік*). От вам подяка за дванадцять тисяч фунтів! Рукописи і щипці для горіхів!

Джозеф Серфес. Крім того, любий сер, ви мабуть чули про марнотратство мого брата. Мало хто повірить, скільки я зробив для цього нещасного юнака.

Сер Олівер (*набік*). Та вже ж я не повірю!

Джозеф Серфес. Які суми я позичав йому! Справді, я заслуговую догани за цю поблажливість, в усякому разі я не буду захищати її: тепер я відчу-

ваю ще гостріше свою провину, бо через це я позбавлений змоги зробити вам, містер Стенлі, послугу, як мені хотілося б від щирого серця.

Сер Олівер (*набік*). Лицемір! (*Вголос*). Значить, сер, ви не можете допомогти мені?

Джозеф Серфес. Мені боляче сказати це, але на цей час—ніяк не можу, проте, як тільки в мене буде змога, я сповіщу вас.

Сер Олівер. Я дуже шкодую.

Джозеф Серфес. Не більш, ніж я, вірте мені. Співчувати, не маючи змоги допомогти,—ще болісніше, ніж просити й дістати відмовлення.

Сер Олівер. Любий сер, я ваш покірний слуга.

Джозеф Серфес. Я прощаюсь з вами глибоко засмучений, містер Стенлі. (*Кличе слугу*). Уїльям, проведи пана.

Сер Олівер. О, прошу, не турбуйтеся.

Джозеф Серфес. Моє щире поважання.

Сер Олівер. Моє шанування.

Джозеф Серфес. Запевняю вас, що сповіщу вас негайно, коли дістану змогу стати вам у пригоді.

Сер Олівер. Дорогий сер, ви надто добрі.

Джозеф Серфес. Тимчасом бажаю здоров'я й бадьорості.

Сер Олівер. Ваш завжди вдячний і незмінно відданий слуга.

Джозеф Серфес. Сер, так само щиро готовий до послуг.

Сер Олівер (*набік*). Чарльз, ти мій спадкоємець! (*Виходить*).

Джозеф Серфес. Ось чим погана добра слава: починають вчашати прошаки і потрібна чимала спритність, щоб безплатно підтримувати репутацію доброзичливої людини. Чисте срібло милосердя—збиткова стаття в списку людських чеснот. Інша річ—французьке накладне срібло мого красномовства; воно таке ж гарне на вигляд і не обкладається податком.

Увіходить Раулі.

Раулі. Містер Серфес, моє шанування! Я не хотів заважати вам, хоч моя справа дуже спішна, як ви можете бачити з цього листа.

Джозеф Серфес. Завжди радий бачити містера Раулі. (*Набік*). Негідник! (*Читає листа*). Сер Олівер Серфес! Мій дядько приїхав!

Раулі. Так, я щойно бачився з ним. Він в доброму здоров'ї, незважаючи на довгу подорож, і хоче найшвидше обійняти свого достойного племінника.

Джозеф Серфес. Я вражений! Уїльям, затримай містера Стенлі, якщо він ще не пішов.

Раулі. Його вже не наздогнати!

Джозеф Серфес. Чому ви не сказали мені раніше? Адже ви прийшли разом.

Раулі. Я гадав, що у вас невідкладні справи. Однак, я мушу зараз іти до вашого брата й просити його до вас, щоб тут зустрітись із дядьком. Він прибуде за чверть години.

Джозеф Серфес. Так він і сповіщає в листі. Ах, який я щасливий, що він приїхав! (*Набік*). От іще лихо на мою голову!

Раулі. Вам приємно буде бачити, як він чудово виглядає.

Джозеф Серфес. О, я просто не тямлю себе з радості, чуючи це! (*Набік*). І саме в такий час!

Раулі. Я перекажу йому, як нетерпляче ви на нього чекаєте.

Джозеф Серфес. Неодмінно перекажіть. І, прошу, засвідчіть йому мою

щирю повагу й любов. Справді, я не можу висловити, який я радий його бачити. (*Раулі виходить*). Його приїзд—це найгірша насмішка долі! (*Виходить*).

СЦЕНА II.

Кімната в будинку сера Пітера Тізл.

Увіходять місис Кендер і покоївка.

Покоївка. Кажу вам, міледі, моя пані нікого не приймають.

Місис Кендер. Ви сказали їй, що її хоче бачити її подруга, місис Кендер?

Покоївка. Так, міледі, але вона просить вас пробачити.

Місис Кендер. Підіть іще раз. Я хотіла б її бачити хоч на одну мить, бо вона, певне, страшенно стурбована. (*Покоївка виходить*). Боже милий, яка прикрість! Я половини подробиць не знаю! Вся ця історія з повними іменами дійових осіб потрапить у газети перш, ніж я встигну розповісти про неї в десятку салонів!

Увіходить сер Бенджамен Бекбайт.

О, любий сер Бенджамен! Ви, звичайно, чули...

Сер Бенджамен. Про леді Тізл і містера Серфеса...

Місис Кендер. І проте, як сер Пітер їх піймав...

Сер Бенджамен. О, дивовижна пригода, справді!

Місис Кендер. Так, ніколи в житті не була така вражена! Я вболіваю за всіх їх, справді.

Сер Бенджамен. Ні, а мені сера Пітера ніяк не шкода: адже він був цілком заслплений містером Серфесом.

Місис Кендер. Містером Серфесом! Та ж він застав леді Тізі із Чарльзом!

Сер Бенджамен. Ні, ні, я вам кажу—містер Серфес її коханець.

Місис Кендер. Ні в якому разі! Це Чарльз. Містер Серфес навмисно привів сера Пітера, щоб той їх застукав.

Сер Бенджамен. Та ні, я знаю від однієї особи...

Місис Кендер. А я чула від однієї особи...

Сер Бенджамен. Яка чула від однієї особи, що чула...

Місис Кендер. Від особи, що безпосередньо... А, ось леді Сніруел. Можливо, вона знає все точніше.

Увіходить леді Сніруел.

Леді Сніруел. Ах, моя люба місис

Кендер, яка прикра історія з нашим другом леді Тізі!

Місис Кендер. Ах, любя, хто б міг подумати!

Леді Сніруел. Бачите, яка оманлива зовнішність! А втім, леді Тізі завжди мені здавалась надто нестримною.

Місис Кендер. Безперечно, вона поводитись надто вільно; та ж вона ще така молода!

Леді Сніруел. І не позбавлена гарних рис.

Місис Кендер. Звичайно, не позбавлена. А подробиці ви знаєте?

Леді Сніруел. Ні, але всі кажуть, що містер Серфес...

Сер Бенджамен. Ось бачите! Я ж кажу, що це був містер Серфес.

Місис Кендер. Ні, ні, побачення напевне було з Чарльзом.

Леді Сніруел. З Чарльзом! Ви лякаєте мене, місис Кендер!

Місис Кендер. Так, так, він її коханець. Містер Серфес, коли казати правду, тільки викрив їх.

Сер Бенджамен. Ну, я не сперечатимусь з вами, місис Кендер; але так чи так, надіюсь, що рана сера Пітера не така...

Місис Кендер. Рана сера Пітера! Господи! Я й не чула, що вони бились.

Леді Сніруел. І я не чула ні слова про це!

Сер Бенджамен. Як? Ви нічого не знаєте про дуель?

Місис Кендер. Нічогосінько.

Сер Бенджамен. Та як же! Вони бились, не виходячи з кімнати.

Леді Сніруел. Розкажіть нам, будь ласка!

Місис Кендер. Так, так, розкажіть про дуель.

Сер Бенджамен. „Сер,—сказав сер Пітер, застукавши їх,—ви найневдячніша особа в світі!“

Леді Сніруел. Так, це, значить, до Чарльза...

Сер Бенджамен. Ні, ні, до містера Серфеса. „...ви найневдячніший юнак, і хоч я стара людина, я вимагаю негайної сатисфакції“.

Місис Кендер. Ах, це ж він напевне сказав до Чарльза, бо мало ймовірно, щоб містер Серфес бився у себе вдома.

Сер Бенджамен. Присягаюсь, пані, нічого подібного — „негайної сатисфакції“. Тут, пані, леді Тізіл, бачивши сера Пітера в такій небезпеці, вибігла з кім-

нати в страшній істериці, Чарльз за нею, — біжить і кричить, щоб подали води і нашатирного спирту. Тоді, пані, вони почали битись на шпагах.

Увіходить Кребтрі.

Кребтрі. На пістолетах, племіннику, на пістолетах. Я це чув з найпевніших джерел.

Місис Кендер. О, містер Кребтрі, значить, все це правда!

Кребтрі. Істинна правда, пані, і сер Пітер небезпечно поранений...

Сер Бенджамен. Випадом у терці у лівий бік наскрізь...

Кребтрі. Кулею, що застряла в грудях.

Місис Кендер. Милосердний боже! Бідний сер Пітер!

Кребтрі. Так, пані. Чарльз, безперечно, хотів уникнути цього нещастя, але не міг.

Місис Кендер. Я ж казала, що це він; я знаю, що це Чарльз.

Сер Бенджамен. Я бачу, дядечко нічого не знає.

Кребтрі. Але сер Пітер кинув йому обвинувачення у найпідлішій невдячності.

Сер Бенджамен. Я ж і кажу, ви знаєте...

Кребтрі. Дай же мені сказати, племіннику!—і настоював на негайній...

Сер Бенджамен. Це ж і я кажу...

Кребтрі. А, чорт, дозволь же іншим щось знати, племіннику! Пара пістолетів лежала на бюро, бо містер Серфес, здається, напередодні пізно ввечері повернувся з Солтхіла, він їздив туди на свято Ітонського коледжу, в якому вчить-ся син його приятеля, і, на лихо, пістолети лишилися нерозряджені.

Сер Бенджамен. Нічого такого я не чув.

Кребтрі. Сер Пітер змусив Чарльза взяти один з них і вони випалили, кажуть, майже одночасно. Чарльз влучив, як я вже казав, а сер Пітер промахнувся. Але що найдивніше, це те, що куля вдари-лась у бронзову статуетку Шекспіра на каміні, відскочила під прямим кутом, пробила вікно й поранила листоношу, який саме підходив до дверей з рекомендованим листом з Норсемптоншира.

Сер Бенджамен. Звіт мого дядечка, треба визнати, більш докладний, але мій все ж таки єдино правдивий.

Леді Сніруел (*набік*). Все це хвилює мене більше, ніж вони гадають; треба здобути точніші відомості. (*Виходить*).

Сер Бенджамен. О, тривога леді Сніруел цілком зрозуміла!

Кребтрі. Так, так, про неї щось кажуть, та, знаєте...

Місис Кендер. А скажіть, будь ласка, де ж зараз сер Пітер?

Кребтрі. О, його однесли додому і він тепер тут, хоч слугам наказано мовчати про це.

Місис Кендер. Напевне так, і леді Тізіл, я гадаю, доглядає його.

Кребтрі. Так, так, і я щойно бачив, як сюди зайшов лікар.

Сер Бенджамен. Гляньте, хто ж це йде?

Кребтрі. Та це ж він і є—лікар, будьте певні.

Місис Кендер. Ну, звичайно, це, напевно, лікар. І тепер ми про все дізнаємось.

Увіходить сер Олівер Серфес.

Кребтрі. Ну, як, докторе? Чи є надія?

Місис Кендер. Ах, докторе, в якому стані хворий?

Сер Бенджамен. Скажіть, докторе, адже він поранений шпагою?

Кребтрі. Кулею в груди—закладаюся на сто фунтів!

Сер Олівер. Доктор? Поранений шпагою? Куля в грудях? Та ви що, з глузду з'їхали, добродію?

Сер Бенджамен. Сер, ви, може, не доктор?

Сер Олівер. Якщо я доктор, то за цей учений ступінь зобов'язаний тільки вам.

Кребтрі. Так ви, значить, просто приятель сера Пітера! Та ви, звичайно, чули про нещасливий випадок?

Сер Олівер. Ні слова!

Кребтрі. А про те, що він тяжко поранений?

Сер Олівер. Який там, до біса, поранений!

Сер Бенджамен. Проколотий шпагою наскрізь!

Кребтрі. Кулею в груди...

Сер Бенджамен. Містером Серфесом...

Кребтрі. Так, молодшим...

Сер Олівер. А, що за диявол! кожен каже щось інше, а проте ви всі твердите, що сер Пітер тяжко поранений!

Сер Бенджамен. О, так, у цьому ми всі певні.

Кребтрі. Так, так, це вже не підлягає сумніву.

Сер Олівер. В такому разі для людини в його становищі він, слово честі, поводитьсь надзвичайно необережно: бо ось він іде, рухаючись так, наче нічого з ним не трапилось. (*Увіходить сер Пітер Тізел*). Чорт забирай! Сер Пітер, ви з'явилися дуже вчасно, слово честі, бо ми вже збирались вас поховати.

Сер Бенджамен (*тиходо Кребтрі*). Їй-богу, дядечко, це якесь раптове одужання!

Сер Олівер. Слухайте-но! Як це ви покинули ліжку й розгулюєте з кулею в грудях і проколотий шпагою наскрізь?

Сер Пітер. Шпагою? Кулею?

Сер Олівер. Так, так, оці джентльмени трохи не вмертвили вас без суду й ліків, а мені дали диплом лікаря, щоб зробити з мене співучасника.

Сер Пітер. Що це все означає?

Сер Бенджамен. Ми щасливі, сер, що чутка про дуель не підтвердилась, і дуже сумуємо з приводу іншого нещастя, що спіткало вас.

Сер Пітер (*набік*). Так і є! Уже ціле місто знає!

Кребтрі. Хоча, звичайно, сер Пітер, ви самі винні: хіба ж можна одружуватись у ваші літа!

Сер Пітер. Дозвольте, сер, а яке вам до цього діло?

Місис Кендер. Але ж правда, сер Пітер був таким прекрасним дружиною, що його слід пожаліти!

Сер Пітер. На біса мені ваша жалість, пані! Я її не потребую!

Сер Бенджамен. Нічого, сер Пітер, ви не ображайтесь на жарти й на смішки з приводу цієї історії!

Сер Пітер. Пане добродію, у себе вдома я хотів би бути господарем.

Кребтрі. Одне тільки втішає, що таке трапляється не тільки з вами.

Сер Пітер. Я вимагаю, щоб мене залишили в спокої і без церемоній прошу вас негайно покинути мій дім!

Місис Кендер. Ну, що ж, ми йдемо, і не сумнівайтесь: ми подбаємо висвітлити все це якнайкраще! *(Виходить)*.

Сер Пітер. Геть з мого дому!

Кребтрі. І розповісти, як погано нас прийнято. *(Виходить)*.

Сер Пітер. Геть з мого дому!

Сер Бенджамен. І як терпляче ви все це зносите. *(Виходить)*.

Сер Пітер. Дияволи! Гадюки! Хай вони здохнуть від власної отрути!

Сер Олівер. Справді, сер Пітер, які гидкі люди!

Увіходить Раулі.

Раулі. Я чую гострі сперечання. Що це вас роздратувало, сер?

Сер Пітер. Е, та що там питати! Хіба в мене буває хоч день без турбот!

Раулі. Що ж, я не буду розпитувати.

Сер Олівер. Так ось, сер Пітер, я побачився з обома моїми племінниками: ми зробили все, як було умовлено.

Сер Пітер. Дорогоцінна парочка!

Раулі. Так, і сер Олівер переконався, що ваша думка була вірна, сер Пітер.

Сер Олівер. Так, я зрозумів, що Джозеф — це справжня людина.

Раулі. І, як каже сер Пітер, — людина благородних правил...

Сер Олівер. ...Що діє відповідно до своїх переконань.

Раулі. Слухати його — дуже повчально.

Сер Олівер. О, це зразок для наших юнаків. Та що це означає, сер Пітер? Ми вихваляємо вашого друга Джозефа, а ви не підтримуєте нас! Не сподівались!

Сер Пітер. Сер Олівер, ми живемо в до біса поганому світі, і чим менше будемо хвалити, тим краще.

Раулі. Як! І це кажете ви, сер Пітер, ви, людина, що ніколи в житті не помилялась?

Сер Пітер. А, та йдіть ви обоє до дідька! Я бачу з ваших посмішок, що вам уже все відомо! Збожеволіти можна тут з вами!

Раулі. Ну, щоб вас не дратувати, сер Пітер, признаємось: ми справді все знаємо. Я зустрів леді Тізіл, коли вона йшла від містера Серфеса. Вона була така збентежена, що просила мене заступитись за неї перед вами.

Сер Пітер. А сер Олівер теж усе знає?

Сер Олівер. В усіх подробицях.

Сер Пітер. Як! І про комірку? І про ширму?

Сер Олівер. Так, і про французенку-модисточку. Ну й звеселила мене ця історія! Ха-ха-ха!

Сер Пітер. Так, це дуже смішно!

Сер Олівер. Ніколи в житті я так не сміявся, клянусь вам, ха-ха-ха!

Сер Пітер. Така була потіха! Ха-ха-ха!

Раулі. Ну як же: Джозеф і його благородні правила! Ха-ха-ха!

Сер Пітер. Так, так, благородні правила! Ха-ха-ха! Лицемірний негідник!

Сер Олівер. І цей шибеник Чарльз, що витягає сера Пітера з комірки! Ха-ха-ха!

Сер Пітер. Ха-ха! Це було до чорта кумедно, право слово!

Сер Олівер. Ха-ха-ха! Уявити тільки, яке в вас було обличчя, коли впала ширма, ха-ха!

Сер Пітер. Мое обличчя, коли впала ширма! Ха-ха-ха! І куди мені тепер захватись від людей!

Сер Олівер. Ну, добре, добре, це ж негарно — сміятися з вас, мій старий друже, але, клянусь честю, я не можу стриматись.

Сер Пітер. О, прошу, потішайтесь з мене, скільки хочете! Мене це ніяк не ображає! Я й сам сміюся з цієї історії. Так, так, по-моєму — надзвичайно приємно бути посміховиськом для всіх знайомих. Надзвичайно! І потім — одного ранку прочитати в газеті про містера Серфеса, леді Тізіл і сера Пітера — як це буде забавно!

Раулі. Щиро кажучи, сер Пітер, яке

вам діло до насмішок усяких дурнів! Але я бачу — леді Тізіл пройшла в сусідню кімнату. Я певен, що ви так само щиро прагнете примирення, як і вона.

Сер Олівер. Може моя присутність заважає їй підійти до вас? Я залишаю чесного Раулі бути вашим посередником. Але потім він мусить негайно привести всіх вас до містера Серфеса, до якого я зараз іду, і якщо мені не вдасться повернути на добру путь гульвісу, принаймні я викрию лицеміра.

Сер Пітер. О, я залюбки подивлюсь, як ви розкриєте своє інкогніто, хоч це й дуже нещасливе місце для викривання таємниць.

Раулі. Ми скоро будемо.

Сер Олівер Серфес виходить.

Сер Пітер. Вона не хоче сюди йти, Раулі.

Раулі. Так, але двері, як бачите, лишила розчинені. Гляньте, вона плаче.

Сер Пітер. Легеньке зворушення жінкам іде на користь. Як на вашу думку, чи не слід дати їй помучитись трохи?

Раулі. О, це з вашого боку невеликодушшно.

Сер Пітер. Далєбі, я не знайду собі

ради. Ви пам'ятаєте, як я знайшов її лист, очевидно написаний до Чарльза.

Раулі. Це підробка, сер Пітер, листа навмисно підкинута вам. Я чекаю, що Снейк дасть вам з цього приводу пояснення.

Сер Пітер. Хотів би я нарешті переконатись у цьому! Вона дивиться сюди. Який чарівний поворот голівки! Раулі, я до неї підійду.

Раулі. Ну, звичайно.

Сер Пітер. Однак, якщо дізнаються, що ми помирились, з мене в десять раз більше глузуватимуть.

Раулі. Хай собі сміються, а ви покажіть їм, що ви щасливі — це буде найкраща відповідь!

Сер Пітер. Присягаюсь, так я й зроблю! І, коли не поміляюся, ми ще можемо стати найщасливішою парочкою в усій країні!

Раулі. Знаєте, сер Пітер, той, хто раз назавжди відкине підозріння...

Сер Пітер. Годі, добродію Раулі! Якщо ви хоч скільки-небудь зважаєте на мене, ніколи не проголошуйте при мені будь-чого схожого на премудрі правила. Я їх наслухався стільки, що мені вистачить по вік життя. *(Виходить)*.

СЦЕНА ІІІ

Бібліотека в домі Джозефа Серфеса.
Увійходять Джозеф Серфес і леді
Сніруел.

Леді Сніруел. Це неможливо! Адже тепер сер Пітер негайно помириться з Чарльзом і, звичайно, дозволить йому одружитися з Марією. Ця думка крає мені серце.

Джозеф Серфес. Гнівом справі не зарадиш.

Леді Сніруел. І спритністю теж. О, яка я була дурна, яка ідіотка, що звірилась на такого роззяву!

Джозеф Серфес. Запевняю вас, леді Сніруел, що я найбільш постраждав, але ви бачите — я спокійно зношу невдачу.

Леді Сніруел. Тому що ця невдача не зачепила вашого серця. Ви добивались Марії тільки заради матеріальних інтересів. Якби ви почували до неї те, що почуваю я до цього невдячного гульвіси, ні ваш спокій, ні ваше лицемірство не допомогли б вам приховати всю гостроту вашого розпачу.

Джозеф Серфес. Але чому в цій невдачі ви винуватите мене?

Леді Сніруел. А хіба не ви при-

чина всьому? Невже для вашої підлості не досить було зганяти зі світу брата, обдурювати сера Пітера? Ні, це ви замислили звести його жінку. Мені гидка така жадібність до злочину. Ця безчесна зажерливість ніколи не доведе до добра.

Джозеф Серфес. Добре, я ладен припустити, що заслуговую догани. Я визнаю, що збочив з прямого шляху зла. Але, на мою думку, наша поразка ще не остаточна.

Леді Сніруел. Як це?

Джозеф Серфес. Ви кажете, що перевірили Снейка ще раз з того часу, як ми бачились, і що покладаєтесь на нього, як і допреж.

Леді Сніруел. Так, я вірю йому.

Джозеф Серфес. І що він готовий при потребі присяжно засвідчити, що Чарльз зв'язаний честю й обіцянкою з вашою ясновельможністю і що це може бути підтверджено його листами до вас.

Леді Сніруел. Це справді могло б урятувати становище.

Джозеф Серфес. Ну, ось бачите, ще не пізно! (*Стукають біля дверей*). Чуєте, це, мабуть, мій дядько, сер Олівер: вийдіть у цю кімнату. Потім ми закінчимо нашу розмову.

Леді Сніруел. А що, як і він вас розкусив?

Джозеф Серфес. О, цього я не боюся! Сер Пітер мовчатиме заради власної репутації, а щодо сера Олівера — будьте певні, я швидко намацаю його слабку струнку.

Леді Сніруел. Я вірю в ваші здібності, але не беріться зразу більше, ніж за одну якусь інтригу.

Джозеф Серфес. Добре, добре! (*Леді Сніруел виходить*). От лихо, коли після такої невдачі на тебе нападає твій же співучасник! Ну, в усякому разі репутація в мене настільки краща, ніж у Чарльза, що безперечно... Як? Це ж не сер Олівер, а знов отой стариган Стенлі? Чорт приніс його — буде мучити мене — знайшов час! Що як сер Олівер прийде й застане його тут... (*Увіходить сер Олівер Серфес*). Що ж це ви, містер Стенлі, чого ви знов прийшли мене терзати? Вам тут не місце, слово честі.

Сер Олівер. Сер, я чув, що ваш дядько сер Олівер має прийти сюди, і хоч він був такий скупий до вас, я все ж таки хочу спробувати—може, він допоможе мені.

Джозеф Серфес. Сер, зараз вам ніяк не можна тут лишатись, отже прошу вас — приходьте іншим разом і я обіцяю вам допомогу.

Сер Олівер. Ні, мені конче треба познайомитись з сером Олівером.

Джозеф Серфес. От чорт! В такому разі, сер, я вимагаю, щоб ви негайно залишили це приміщення.

Сер Олівер. Сер...

Джозеф Серфес. Сер, я вимагаю цього! Уїльям, проведи джентльмена до виходу. Сер, ви самі змушуєте мене... Цієї ж хвилини забирайтесь! Ог нахабство! *(Хоче випхнути його).*

Увіходить Чарльз Серфес.

Чарльз Серфес. Агов! Що тут таке? Якого чорта потрапив до вас мій любенький маклер? Стривай, брате, не штовхай шановного Преміума. В чім справа, хлопче?

Джозеф Серфес. Як? Він в тебе вже встиг побувати?

Чарльз Серфес. Звичайно, був. Це чесний чолов'яга... Та невже ж і ти, Джозеф, позичаєш гроші? Га?

Джозеф Серфес. Позичаю? Ні!

Але, знаєш, брате, ми чекаємо тут сера Олівера з хвилини...

Чарльз Серфес. Йй-бо, вірно! Не можна, щоб Нолл застав тут цього добродія, певна річ!

Джозеф Серфес. Але ж містер Стенлі настоює...

Чарльз Серфес. Стенлі? Та його ж звать Преміум!

Джозеф Серфес. Ні, сер, Стенлі.

Чарльз Серфес. Ні, ні, Преміум.

Джозеф Серфес. Байдуже, як його звать, але...

Чарльз Серфес. Так, Стенлі чи Преміум—однаково, ти маєш рацію. Бо в нього, мабуть, з півсотні прізвищ, не рахуючи псевдонімів.

Стукають.

Джозеф Серфес. Прокляття! Сер Олівер біля дверей. Прошу вас, містер Стенлі...

Чарльз Серфес. Так, так, і я прошу вас, містер Преміум.

Сер Олівер. Джентльмени...

Джозеф Серфес. Сер, клянусь, вам доведеться вийти!

Чарльз Серфес. Так, геть його, без розмов!

Сер Олівер! Це насильство...
Джозеф Серфес. Сер, ви самі
винні...

Чарльз Серфес. Геть його, геть!

Обое виштовхують сера Олівера за двері.
Увіходять сер Пітер і леді Тізіл, Марія
і Раулі.

Сер Пітер. Мій старий друже, сер
Олівер—агов! Що за чудеса! От так чемні
племінники, штурмують свого дядечка
при першому ж візиті!

Леді Тізіл. Ну, сер Олівер, добре,
що ми прийшли на порятунок!

Раулі. Справді, добре. Бо, я гадаю,
сер Олівер, роль Стенлі—поганий захист
для вас.

Сер Олівер. Так само, як і роль
Преміума: злиденний стан старого родича
не вирвав ні одного шилінга в цього
жалісливого джентльмена. А в ролі Пре-
міума мені було ще гірше—трохи не
пристукнули мене, як наших предків,
тільки вже ні за пенні!

Джозеф Серфес. Чарльз!

Чарльз Серфес. Джозеф!

Джозеф Серфес. Все пропало!

Чарльз Серфес. Так!

Сер Олівер. Сер Пітер, мій друже, і ви, Раулі, погляньте на мого старшого племінника. Ви знаєте, скільки він досі від мене одержав. Ви знаєте також, як приємно мені було думати, що половина мого майна перейде до нього після моєї смерті. Уявіть же моє розчарування, коли я побачив, що в ньому нема ні чесності, ні доброти, ні вдячності.

Сер Пітер. Сер Олівер, я здивувався б вашим словам, якби й сам не переконався, що це підла, зрадлива й лицемірна людина.

Леді Тізіл. А коли цей джентльмен здумає виправдуватись,—хай звернеться до мене, я дам йому характеристику.

Сер Пітер. В такому разі, здається, нема чого додавати. Якщо він знає сам себе, то найбільшою карою йому буде те, що тепер увесь світ знатиме його.

Чарльз Серфес (*набік*). Коли вони так розправляються з цією втіленою чеснотою, то що ж вони скажуть мені?

Сер Пітер, леді Тізіл і Марія відходять
в глиб сцени.

Сер Олівер. Щождо його брата, що розтринькав усе...

Чарльз Серфес (*набік*). Ну, дій-

шла черга до мене! Прокляті фамільні портрети загублять мене!

Джозеф Серфес. Сер Олівер, дя-дю!.. зробіть мені честь вислухати мене.

Чарльз Серфес (*набік*). Ну, якщо Джозеф розпочне свої мудрі промови, я ще встигну трохи зібратися з думками...

Сер Пітер (*до Джозефа*). Ви, певне, збираєтесь виправдуватись?

Джозеф Серфес. Гадаю, що можу це зробити.

Сер Олівер (*до Чарльза Серфеса*). Ну, а ви, сер, теж, певне, можете виправдатись?

Чарльз Серфес. На жаль, ні, сер Олівер, не можу.

Сер Олівер. Як? Мабуть, добродій Преміум надто добре знає ваші секрети?

Чарльз Серфес. Так, сер. Але це секрети сімейні і, знаєте, їх краще більш не торкатись.

Раулі. Годі вам, сер Олівер, ви ж не можете суворо ставитись до Чарльзових витівок.

Сер Олівер. Їй-бо не можу—ні суворо, ні серйозно. Сер Пітер, чи знаєте ви, що цей шибеник збув мені усіх своїх предків: суддів і генералів продавав

на фунті, а старих тіточок дешевше черепків.

Чарльз Серфес. Безперечно, сер Олівер, я вчинив трохи вільно з фамільними полотнами, це вірно. Мої предки можуть притягти мене до відповідальності, я не заперечую цього; але я прошу вас вірити щирості того, що я вам скажу. Слово честі, я мовчав би, якби воно було не так! Ну, так ось: якщо мене не дуже пригнічує публічне викриття моїх дурощів, то тільки тому, що я зараз глибоко щасливий бачити вас, мій великодушний доброчинцю!

Сер Олівер. Чарльз, я тобі вірю. Дай мені руку, ось так! Непоказний чоловічок на портреті над канапкою помирився з тобою.

Чарльз Серфес. В такому разі, сер, моя вдячність до оригіналу ще більше зросла.

Леді Тізіл (*наближаючись*). Однак, я гадаю, сер Олівер, тут є одна особа, з якою Чарльз іще більше хотів би помиритись. (*Указує на Марію*).

Сер Олівер. О, я чув про його любов до неї і з дозволу молоді леді... Якщо я правильно розумію—цей рум'янець...

Сер Пітер. Відкрий нам, дитино моя, свої почуття!

Марія. Сер, що я можу сказати? Тільки те, що я буду рада його щастю. Щодо мене, то які б не були мої права на його увагу, я охоче поступаюся ними на користь тій, чиї права більші.

Чарльз Серфес. Що це значить, Маріє?

Сер Пітер. Чи ти бач! Знову якісь тайни! Поки він здавався непоправним гульвісою, ти не хотіла виходити ні за кого іншого. А тепер, коли він готовий виправитись, ти, здається, відмовляєшся від нього!

Марія. Про причину знають його серце й леді Сніруел.

Чарльз Серфес. Леді Сніруел?

Джозеф Серфес. Брате, мені дуже тяжко говорити про це, але з міркувань справедливості я мушу заявити, що далі не можна приховувати образи, заподіяної серцю леді Сніруел. (*Відчиняє двері*).

Увіходить леді Сніруел.

Сер Пітер. Бач! іще одна французька модистка! Йй-бо, в нього, мабуть, по одній у кожній кімнаті!

Леді Сніруел. Невдячний Чарльз! Ви вражені, але зрозумійте, що до цього нескромного вчинку змусила мене ваша зрада.

Чарльз Серфес. Скажіть, дядю, це теж ви підстроїли? Бо, присягаюсь життям, я нічогосінько не розумію!

Джозеф Серфес. Гадаю, сер, що потрібне ще тільки свідчення одної особи, щоб остаточно з'ясувати все.

Сер Пітер. І ця особа, я гадаю, — містер Снейк. Раулі, ви мали рацію, привівши його з собою — прошу, покликайте його.

Раулі. Заходьте, містер Снейк. (*Увіходить Снейк*). Я вважав, що свідчення його будуть потрібні, однак, на жаль, він буде виступати проти леді Сніруел, а не на її користь.

Леді Сніруел (*набік*). Ах, негіднику! Зрадив таки мене! (*Вголос*). Кажіть же, добродію, ви теж у змові проти мене?

Снейк. Десять тисяч пробачень, міледі, ви заплатили мені надзвичайно щедро за брехню, але, на жаль, мені запропонували вдвоє більше за правду.

Сер Пітер. Змова і контрзмова, чорт

забери! Поздоровляю, міледі, з успішною комерцією!

Леді Сніруел. Муки сорому й одчаю хай впадуть на вас усіх! (*Хоче йти*).

Леді Тізіл. Зачекайте, леді Сніруел. Перш, ніж ви підете, дозвольте подякувати вам за турботи, що їх ви і цей джентльмен взяли на себе: ви писали листи від мене до Чарльза і самі відповідали на них. І дозвольте мені також попросити вас засвідчити мою повагу академії плітунів, яку ви очолюєте. Сповістіть її членів, що леді Тізіл, кандидатка в академіки, бере на себе сміливість повернути виданий їй диплом, бо вона кидає практику й більш не хоче вбивати репутацій.

Леді Сніруел. І ви, пані! Яке нахабство! Яка безсоромність! Зичу вашому чоловікові жити ще півста літ! (*Виходить*).

Сер Пітер. Ух ти ж, фурія!

Леді Тізіл. Яка злюка!

Сер Пітер. Сподіваюсь, ви це кажете не через її останнє побажання!

Леді Тізіл. О, ні!

Сер Олівер. Ну, сер, а ви що скажете тепер?

Джозеф Серфес. Сер, я вражений: виявляється, леді Сніруел підкупила містера Снейка, щоб усіх нас обдурити... Я не знаходжу слів... Але, щоб її мстивий дух не штохнув її на якийсь злочин проти мого брата, я краще піду наздожену її. Бо людина, яка заміряється на... *(Виходить)*.

Сер Пітер. Мудрі правила до кінця!

Сер Олівер. Так, Джозеф, і якщо можеш—одружись із нею. Олива з оцтом—їй-богу, непогана буде пара!

Раулі. Містера Снейка, я гадаю, нам нема чого затримувати.

Снейк. Перш, ніж піти, я прошу раз і назавжди пробачити мене за всі прикrostі, заподіяні присутнім, хоч я й служив тільки смиренным знаряддям інших.

Сер Пітер. Добре, добре, ви спокутували свою провину добрим ділом.

Снейк. Але я маю просити присутніх, щоб це лишилось між нами.

Сер Пітер. Що за диявол! Раз у житті ви вчинили добре—і соромитесь цього!

Снейк. Ах, сер, зважте, що я живу з своєї поганої слави; якби стало відомо, що я зрадив їй і зробив добрий вчинок, я загубив би всіх своїх прихильників.

Сер Олівер. Добре, добре, ми не скомпромітуємо вас похвалою, будьте спокійні. (*Снейк виходить*).

Сер Пітер. От довершений негідник!

Леді Тізіл. Сер Олівер, тепер, здається, не треба умовляти Марію помиритися з вашим племінником.

Сер Олівер. Так, так, усе гаразд, і, їй-богу, ми завтра вранці відсвяткуємо заручини.

Чарльз Серфес. Спасибі вам, любий дядечко.

Сер Пітер. Ах ти, шибенику! Хіба не слід спершу спитати згоди в дівчини.

Чарльз Серфес. О, я це зробив уже давно—хвилину тому—і вона поглядом сказала „так“.

Марія. Як вам не сором, Чарльз! Я протестую, сер Пітер, я не казала ні слова.

Сер Олівер. І прекрасно! Що менше слів, то краще! Хай же ваша любов ніколи не знає спаду!

Сер Пітер. І живіть одне з одним так само щасливо, як збираємося жити ми з леді Тізіл.

Чарльз Серфес. Раулі, старий друже, я знаю, ви радієте за мене. Підозрюю, що я вам багато чим зобов'язаний.

Сер Олівер. Це справді так, Чарльз.

Раулі. Якби мої зусилля допомогли вам були марні, ви були б у мене в боргу за моє добре бажання. Але заслужите право на щастя—і ви віддячите мені з лихвою.

Сер Пітер. Так, чесний Раулі завжди твердив, що ти виправишся.

Чарльз Серфес. Щодо виправлення, сер Пітер, не буду давати обіцянок, хай це буде вам порукою, що я справді збираюсь стати на вірний шлях. А ось і мій наставник—мій милий керівник. Ах, чи ж можна збочити з чесної путі, яку освічують оці очі!

ПРИМІТКИ

1. Клеккіт (Cluckit)—торохтійка.
2. Гедебаут (Gadabout)—бродяга.
3. Флерт (Flirt)—флірт.
4. Прим (Prim)—статечна, бундючна, манірна.
5. Хонімун (Honeymoon)—„медовий місяць“.
6. Таттл (Tattle)—щебетуха.
7. Фрізл (Frizzle)—підсмажена.
8. Італійський поет XIV ст. Петрарка присвятив своїй коханій Лаурі більшість своїх сонетів. Під ім'ям Секерісси англійський поет XVIII ст. Уоллер оспівував Леді Доротею Сідней.
9. Найслі (Nicely)—гарненька.
10. Пайпер (Piper)—від „pipe“—сопілка.
11. „Макароні“—назва тогочасних модних чепурунів.
12. Вермільйон (Vermilion)—рум'яна.
13. Евергрін (Evergreen)—вічнозелена.
14. Окр (Ochre)—охра.

15. Сімпер (Simper)—фальшива посмішка.
16. Персі (Pursy)—товстуха.
17. Куодріл (Quadrille)—кадріль.
18. Саллоу (Sallow)—бліда, аж жовта.
19. Стакко (Stucco)—штукатурка.
20. Огл (Ogle)—від дієслова „бісика пускати“ (очима).
21. Спа—фешенебельний курорт у Бельгії.
22. Герцог Мальборо — державний діяч і полководець (1650 — 1722); провадив війни проти Франції за Людовіка XIV і завдав французьким військам великої поразки під Мальплаке 1709 р.
23. Неллер (1648—1723)—видатний англійський портретист.

Редактор *А. Гозенпуд*
Техредактор *В. Тернавський*
Обкладинка худ. *Л. Зосенко*

Р. Б. Шеридан—Школа злословия
(На українском языке)

Передано на виробництво 29/IX 1946 р. Підписано до друку 20/V 1947 р. БФ 01486. 6 друк. арк. 3 пап. аркуша В друкарському аркуш. 30,000 зн. Зам. № 1608. Ціна 6 крб.

Друкарня „Мистецтво“, Харків.

